

Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών
Επιστήμες της Αγωγής

Διπλωματική Εργασία

Κριτική γλωσσική επίγνωση ενηλίκων με τη συμβολή
συμμετοχικών, εκπαιδευτικών τεχνικών

Γερολυμάτου Χριστίνα

Επιβλέπων καθηγητής: Μαγγόπουλος Γεώργιος, μέλος ΣΕΠ – ΕΑΠ

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Καλογρίδη Σοφία, μέλος ΣΕΠ – ΕΑΠ

Αθήνα, 2023

Κριτική γλωσσική επίγνωση των ενηλίκων με τη συμβολή
συμμετοχικών, εκπαιδευτικών τεχνικών.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Μαγγόπουλο Γεώργιο, μέλος του ΣΕΠ – ΕΑΠ για την πολύτιμη και συνεχή καθοδήγησή του.

Επίσης οφείλω να ευχαριστήσω τους εκπαιδευόμενους και τους εκπαιδευτικούς του ΕΠΑΛ και τον Διευθυντή της Σχολικής Μονάδας για την προθυμία που επέδειξαν και την πολύτιμη συμβολή τους στη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας.

Επίσης θέλω να ευχαριστήσω την συνεπιβλέπουσα καθηγήτρια Σύμβουλο του ΕΑΠ κ. Καλογρίδη Σοφία για την πολύτιμη διδασκαλία στα πλαίσια της ΕΚΠ 64 σε παρελθόν διδακτικό ακαδημαϊκό έτος, καθώς και για την τωρινή σημαντική συμβολή της ως συνεπιβλέπουσα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Κριτική γλωσσική επίγνωση περιγράφεται ως η θεωρητική σύλληψη της γλώσσας που έχει ως στόχο να διευκολύνει και να αποκωδικοποιήσει τις σχέσεις μεταξύ της χρήσης της γλώσσας, των σχέσεων εξουσίας και των κοινωνικών ανισοτήτων.

Η κριτική γλωσσική επίγνωση των ενηλίκων κρίνεται λοιπόν στις σύγχρονες κοινωνίες της χειραγώγησης ως κυρίαρχο αίτημα.

Είναι απαραίτητο να διερευνηθεί συστηματικά με ποιες συμμετοχικές τεχνικές θα μπορέσει η γλωσσική διδασκαλία να μετατραπεί σε κριτική γλωσσική επίγνωση.

Ποιες από τις παραπάνω τεχνικές προκρίνουν οι εκπαιδευόμενοι ως πιο αποτελεσματικές και ενδεδειγμένες. Η έρευνα έδειξε ότι σε εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό, προτιμούν τις ομαδικές εργασίες, τις συζητήσεις και τις ερωταποκρίσεις, τη διάδραση δηλαδή. Θεωρούν πως έτσι διευκολύνονται και κατακτούν γνώση που τους καθιστά διαμορφωτές της κοινωνίας τους και τους εξελίσσει προσωπικά.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ:

Κριτική Γλωσσική Επίγνωση, ενήλικες, Συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές, εκπαίδευση ενηλίκων.

ABSTRACT

Critical Language awareness is considered to be the theoretical conception of language aiming to facilitate and decode the relation between the language use, power relations and social inequalities.

Critical Language awareness in adults is regarded as a dominant request in the contemporary societies of manipulation.

It is urgent to conduct research on the active participating techniques that will enable to reinforce Language teaching to turn in CLA.

It is urgent that research is conducted on what participating techniques enable to turn language teaching to critical language awareness.

Which from the above techniques are preferable by the above learners as more effective and essential the research indicated that in a sign cant large amount they prefer team work, conversation, questions and answers, generally interaction. They consider that these methods facilitate and learning contribute knowledge procedures so they can form their society and develop their own personal goals upgrade them and status.

KEY WORDS:

Critical Language awareness, adults, participatory teaching methods, adult education.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη - Λέξεις κλειδιά.....	4
Abstract - Key words.....	5
Εισαγωγή.....	8
A) Θεωρητικό μέρος	
Κεφάλαιο 1° Εννοιολογικό πλαίσιο.....	11
1.1 Κριτική γλωσσική επίγνωση.....	11
1.2 Ενήλικας και ενηλικιότητα.....	14
1.3 Εκπαίδευση ενηλίκων	16
1.4 Συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές	16
Σύνοψη.....	17
Κεφάλαιο 2° Θεωρητικοί και θεωρητικές τους προσεγγίσεις στην εκπαίδευση ενηλίκων.....	19
2.1 Οι ενήλικες ως κατηγορία εκπαιδευομένων.....	19
2.2 Θεωρητικοί και θεωρητικές τους προσεγγίσεις στην εκπαίδευση ενηλίκων.....	20
Σύνοψη.....	24
Κεφάλαιο 3° Κριτική γλωσσική επίγνωση και ενεργητικές συμμετοχικές τεχνικές στην εκπαίδευση των ενηλίκων.....	25
3.1 Θεωρίες προσέγγισης κριτικής γλωσσικής επίγνωσης.....	25
3.2 Συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές.....	27
Σύνοψη.....	33
Κεφάλαιο 4° Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	34
4.1 Κριτική Γλωσσική Επίγνωση στους ενήλικες εκπαιδευόμενους.....	34
4.2 Έρευνες για την Κριτική Γλωσσική Επίγνωση.....	36
Σύνοψη.....	39
B) Ερευνητικό μέρος	
Κεφάλαιο 5° Μεθοδολογία της έρευνας.....	41
5.1 Αναγκαιότητα και σημασία της έρευνας.....	41
5.2 Πληθυσμός και πρωτοτυπία της έρευνας.....	42
5.3 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.....	42
5.4 Δείγμα έρευνας.....	43

5.5 Μέθοδος και εργαλείο συλλογής δεδομένων.....	44
5.6 Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	45
5.7 Ανάλυση αποτελεσμάτων.....	45
5.8 Εγκυρότητα και αξιοπιστία.....	46
5.9 Δεοντολογία της έρευνας.....	46
5.10 Περιορισμοί έρευνας.....	46
5.11 Αποτελέσματα.....	48
Κεφάλαιο 6° Συμπεράσματα της έρευνας	67
6.1 Συμπεράσματα της έρευνας.....	67
6.2 Συζήτηση.....	70
6.3 Προτάσεις.....	73
Σύνοψη.....	74
Βιβλιογραφία	75
Ερωτηματολόγιο	78

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σημασία της κατάκτησης της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης για τον ενήλικα είναι αδήριτη ανάγκη και ταυτόχρονα θεμελιακή στο να ανταποκριθεί στις εκθετικά αυξανόμενες προκλήσεις και στα νέα κοινωνικά δεδομένα. Η γλώσσα, οι λεπτές εννοιολογικές τις αποχρώσεις και εκφάνσεις, η σημειωτική και επικοινωνιακή χρήση των λέξεων, οι μετωνυμίες της, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τα νέα κοινωνικά δεδομένα και τις πολιτισμικές εξελίξεις. Η σχέση γλώσσας και σκέψης αφενός και η σχέση γλώσσας και κοινωνίας αφετέρου, είναι αμφίδρομη και δημιουργική διαδικασία γόνιμου αλληλοεπηρεασμού.

Είναι κρίσιμο για τον ενήλικα εκπαιδευόμενο μετά τη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας της ουσιαστικής γνώσης της γλώσσας του, να ενταχθεί σε αυτή του την προσπάθεια καταλυτικά από εκπαιδευτές καθοδηγητές - εμπυχωτές οι οποίοι με ελκυστικές διδακτικές μεθόδους όπως οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές, θα συμβάλουν στη δυνατότητα κριτικής ανάλυσης του λόγου σε βαθύ επίπεδο (immanent) και θα τους οδηγήσουν σταδιακά στην κριτική γλωσσική επίγνωση. Γλώσσα, κοινωνία και σκέψη θα βρεθούν σε διαλεκτική σχέση, δια βίου εξελισσόμενη και θα καταστήσουν τον ενήλικα κοινωνό, δέκτη και διαμορφωτή λόγου ποιοτικού και σκέψης κριτικής και δημιουργικής.

Ο εκπαιδευόμενος ενήλικας εθελούσια μέσω της βαθιάς ανάλυσης του λόγου και της σημειωτικής, (Saussure, 1979), οδηγείται στην κριτική γλωσσική επίγνωση, διδασκόμενος πτυχές της γλώσσας σε ένα πλαίσιο πέραν της επιφανειακής ή απλά δομικής ή γραμματικής ανάλυσης (Fairclough, 2004). Έχει συνειδητοποιήσει ότι η χρήση της γλώσσας αντικατοπτρίζει αλλά και διαμορφώνει ιδεολογίες, εξουσία, εξελίξεις και πρωτίστως κριτική δεινότητα και σκέψη (Fairclough, 1992). Η ωριμότητα και η κυριολεκτική «ενηλικιότητα» του διδασκόμενου έχουν επενεργήσει ώστε να επιζητά αυτή τη γνώση ως αρωγό και προϋπόθεση αυτογνωσίας, αυτονομίας ακόμα προσωπικής τελείωσης και εκπλήρωσης στόχων. Αναμφίβολα μια πρώτη προσέγγιση της έννοιας ‘‘εκπαίδευση ενηλίκων’’ δεν αφορά άμεσα το κριτικό γραμματισμό, τη γλωσσική επίγνωση και μεταγνώση. Ο εκπαιδευόμενος ενήλικας τον

τελευταίο αιώνα επεκτείνει την αρχική του εκπαίδευση πρωτίστως για να εμπλουτίσει τις γνώσεις του και να βελτιώσει τα τεχνικά και επαγγελματικά του προσόντα πάντα βέβαια με γνώμονα την προσωπική ανάπτυξη του και την εναρμόνισή του στη δυναμική των κοινωνιών της οικονομίας και του πολιτισμικού περιβάλλοντος (Unesco, 1975).

Ο δεύτερος βέβαια πυλώνας του “εκπαιδευτικού συνεχούς” πέραν της κατάρτισης και της οικονομικής πτυχής, είναι η αυτομόρφωση και η προσπάθεια του ενήλικα να επιμορφωθεί σε δεξιότητες της αρεσκείας του (τέχνη, κοινωνικοί ρόλοι, χόμπι). Εδώ εμπίπτει στην αυτοπροαίρεση και την ανάγκη για “δια βίου μάθηση” χωρίς “εμπορεύσιμη χροιά” με προσωπική βούληση και κίνητρο την προσωπική ανάπτυξη.

Η διττή φύση λοιπόν της εκπαίδευσης ενηλίκων ανιχνεύεται αφενός στην ένταξη και εξέλιξη στην αγορά εργασίας (ψηφιακές δεξιότητες, εξέλιξη επαγγελμάτων), αφετέρου στην αυτοεκπλήρωση και στην απόκτηση αυτονομίας και αυτοπεποίθησης του καθενός υποκειμενικά μέσα από την αυτομόρφωσή του και την πορεία του προς το πρότυπο του Homo Universalis της Αναγέννησης, που είναι επεκτάσιμη στο διηνεκές και τον κάνει κριτικά σκεπτόμενο και πολιτιστικά συμμετόχο.

Αξίζει λοιπόν να διερευνηθεί η σημασία που έχει για τον διδασκόμενο ενήλικα η βαθιά γνώση της γλώσσας του και η κριτική της επίγνωσης, προκειμένου να εξελίσσεται ως επαγγελματίας ή ως οντότητα. Πόσο σημαντική είναι ως προϋπόθεση, ώστε να γίνει κοινωνός των εξελίξεων σε χρηστικό επίπεδο, αλλά και ως πολίτης στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία της γνώσης και των προκλήσεων; Μήπως είναι το κρηπίδωμα και το επιστέγασμα ταυτόχρονα; Έχουν σαφώς ήδη μελετηθεί από θεωρητικούς ποιες τεχνικές διδασκαλίας προΐδεάζουν στους ενήλικες (Rogers, 1999, Κόκκος, 2005, Mc Donough, 2014). Έχει επισημανθεί ότι η ενεργή συμμετοχή τους και η χρήση συμμετοχικών τεχνικών είναι αποτελεσματικότερη, καθώς η εμπλοκή τους κινεί το ενδιαφέρον και τους επιβεβαιώνει. Έχουν επισημανθεί πολλά μοντέλα διδασκαλίας τα οποία θα αναφερθούν στη βιβλιογραφική ανασκόπηση. Η παρούσα έρευνα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί θα επιχειρηθεί να διερευνηθεί πώς και ποιες εκπαιδευτικές τεχνικές καθώς και ποια εκπαιδευτικά μοντέλα θα προήγαγαν καλύτερα την μετάβαση στην

κριτική γλωσσική επίγνωση, πώς διδάσκεται και επιτυγχάνεται πιο εύστοχα ο κριτικός γλωσσικός γραμματισμός, η κριτική ανάλυση λόγου. Ποια η σημασία και η σκοπιμότητα της γλωσσικής κατάκτησης και πώς θα γίνει εφικτή. Ο στόχος είναι διπλός, η αναγκαιότητα και σημασία και ο τρόπος διδασκαλίας.

Δείγμα της έρευνας θα είναι ενήλικες εκπαιδευόμενοι. Η εξαγωγή συμπερασμάτων θα γίνει μέσω ερωτηματολογίου ερωτήσεων κλειστού τύπου από όπου θα προκύψουν τα δεδομένα μέσω ποσοτικής έρευνας.

Οι εκπαιδευόμενοι θα κληθούν να απαντήσουν στο ποιες συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές γνωρίζουν, ποιες τους βοηθούν στο να εμβαθύνουν και να φτάσουν στην κριτική γλωσσική επίγνωση και βέβαια πως αυτή τους η κατάκτηση συνεπικουρεί στη συνολική και κριτική θέαση της περιρρέουσας πραγματικότητας, χωρίς βέβαια τα συμπεράσματα να γενικεύονται πέραν του δείγματος.

Θα αναλυθούν πρωτίστως οι έννοιες της Κριτικής Γλωσσικής Επίγνωσης, η ενηλικιότητα, οι Συμμετοχικές Εκπαιδευτικές Τεχνικές, η εκπαίδευση ενηλίκων. Θα ακολουθήσει ιδιαίτερη προσέγγιση για τους ενήλικες ως εκπαιδευόμενους για τους θεωρητικούς και τις θεωρητικές τους προσεγγίσεις για την κατηγορία αυτή εκπαιδευομένων.

Ακολούθως θα αναλυθεί η κριτική γλωσσική επίγνωση ως έννοια και σε σχέση με τις Συμμετοχικές Εκπαιδευτικές Τεχνικές, θα παρατεθεί η βιβλιογραφική ανασκόπηση για τις προϋπάρχουσες θεωρίες, μελέτες και έρευνες.

Κατόπιν στο ερευνητικό μέρος θα παρουσιαστεί η έρευνα, η πρωτοτυπία, η αναγκαιότητα, ο στόχος, ο σκοπός, τα ερευνητικά ερωτήματα, το δείγμα, τα αποτελέσματα, τα συμπεράσματα και η συζήτησή μας επ' αυτών.

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ - ΕΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Κριτική Γλωσσική Επίγνωση

Η κριτική γλωσσική επίγνωση ως έννοια και ταυτόχρονα κατάκτηση πνευματική είναι σύνθετο να περιγραφεί, να περιχαρακωθεί σε έναν ορισμό.

Η κριτική γλωσσική επίγνωση είναι η ικανότητα να αναγνωρίζουμε και να κατανοούμε τις δομές και τις λειτουργίες της γλώσσας σε διάφορα συμφραζόμενα. Είναι μια σημαντική δεξιότητα για τη βελτίωση της γλωσσικής επικοινωνίας και του συνειρμικά σκεπτόμενου.

Οι ερευνητές έχουν αναπτύξει αρκετά προγράμματα διδασκαλίας κριτικής γλωσσικής επίγνωσης για ενήλικες. Αυτά τα προγράμματα συνήθως περιλαμβάνουν τη διδασκαλία των συντακτικών, των σημασιολογικών και των πραγματολογικών στοιχείων της γλώσσας, καθώς και της συνειρμικής σκέψης και της κριτικής ανάλυσης.

Κριτική γλωσσική επίγνωση είναι οι δεξιότητες, η κριτική αντίληψη, η ικανότητα να αφουγκράζεται κανείς την κοινωνική πραγματικότητα και να διαμορφώνει άποψη, να προχωρά σε πολιτική πράξη και δράση ως ολοκληρωμένη κοινωνική οντότητα ικανή να περατώνει νοητικές διεργασίες πολύπλοκες, να διαχειρίζεται την καταιγίδα των πληροφοριών, να απορρίπτει, να διαμορφώνει ιδεολογίες, να περνά από το βάσανο του ελέγχου κάθε ερέθισμα με συνειδητότητα και ευθύνη. Είναι η πνευματική κατάσταση και επίπεδο μεταγνώσης που επιτρέπει σε έναν πολυσυλλεκτικό νου να επεξεργάζεται ελεύθερα κάθε δεδομένο, να δημιουργεί, να μετασχηματίζει την κοινωνία του προς την πρόοδο μετά από την έλευθο της κριτικής. Απαραίτητη βέβαια προϋπόθεση είναι αρχικά η αυτονόητη άριστη γλωσσική επίγνωση και ο γραμματισμός (ως βασικός παράγοντας), αλλά η κριτική επίγνωση είναι η "τελείωση" της νοητικής διεργασίας, ο γραμματισμός, η βάση της. Η γλωσσική επίγνωση είναι η συστηματική ενασχόληση με τη γλώσσα, η διεξοδική μελέτη δομών, γραμματικής, μορφοσυντακτικών φαινομένων, λεξιλογίου, λεπτών αποχρώσεων και διαφορών στην έννοια των λέξεων, γλωσσική ανάλυση σε κάθε επίπεδο του κειμένου γλωσσολογικά και

μορφολογικά, μελέτη θεματογραφίας, σχολιασμός λογοτεχνικών κειμένων πέραν της δομής και σημασιολογικά, πραγματολογικά σε βάθος σταδιακά. Αναβιβάζοντας συνεχώς στο επίπεδο της μελέτης πίσω από την τυπική και τη γλωσσολογική ανάλυση και εμβαθύνοντας στα μύχια νοήματα και τα κρυμμένα μηνύματα και διδάγματα, φτάνει όμως ο εκπαιδευόμενος στην ουσία, η γλώσσα γίνεται σκέψη, κρίση, γνώση, όπλο και από αποκρυπτογραφεί την κοινωνία, την πολιτική, την ιστορία και τότε η αναλυτική σκέψη και η διάδραση μετουσιώνονται σε γλωσσική κριτική επίγνωση. Εκεί ακριβώς ο ενήλικας μπορεί πλέον να συνειδητοποιεί κριτικά, να χειραφετείται, να αφυπνίζεται, να αντιστέκεται στην προπαγάνδα, υπόρρητα, σε κρυφά μηνύματα, στις ύπουλες παγίδες του πολιτικού λόγου, στην άδεια ρητορική, στα ΜΜΕ, στις έμμεσα επιβαλλόμενες ιδεολογίες και προσεγγίσεις.

Η διάσταση αυτή του κριτικού γραμματισμού επισημάνθηκε από τον Paulo Freire (1972 και το 1977) επίσης στο έργο του "η αγωγή του καταπιεζόμενου", όπου ορίζει την κριτική γλωσσική επίγνωση ως παιδαγωγική συνειδητότητα που επιτρέπει την πολιτισμική δράση με στόχο την ελευθερία του πνεύματος του σκεπτόμενου εκπαιδευόμενου και την πολιτική του δραστηριοποίηση. Κριτική γνώση που γίνεται δράση και πράξη. Κριτική μελέτη που επιτρέπει στους εκπαιδευόμενους με τη γλώσσα να ερμηνεύουν την κοινωνία και να κάνουν τη γνώση δύναμη (Fairclough, 1992-95-89). Επιγραμματικά ο γραμματισμός συνεπάγεται γνώση, εξειδίκευση, κοινωνική αποδοχή, λειτουργικό αλφαριθμητισμό, επικοινωνία, αποκρυπτογράφηση νοημάτων, αφηγηματικών τρυπών και επικοινωνιακών πλαισίων, ανάλυση γλωσσολογική. Κριτικός γραμματισμός είναι η μεταγνωστική δεξιότητα που οδηγεί το άτομο στο να γίνει γνώστης της περιρρέουσας κοινωνικής και πολυπολιτισμικής πραγματικότητας και διαμόρφωσής της αν χρειαστεί. Είναι ο κυρίαρχος στόχος της καθολικής εκπαίδευσης γενικώς και γλωσσικής πιο συγκεκριμένα.

Ο Φίλιππος Τεντολούρης και ο Σωφρόνης Χατζησαββίδης στο βιβλίο τους Διδασκαλία της γλώσσας, ιστορία – επιστημολογία – αναστοχαστικότητα (2014), επίσης ασχολούνται με την κριτική γλωσσική επίγνωση και την αναγκαιότητά της. Υποστηρίζουν ότι η διδακτική πράξη οφείλει να συνδεθεί με το κριτικό γλωσσικό γραμματισμό, διότι τα κείμενα δεν αποτελούν ουδέτερες

ακίνδυνες οντότητες, αλλά φορείς αληθειών και σχέσεων. Η κριτική γλωσσική υπηρεσία καλλιεργεί τη δυνατότητα του να μπορεί το άτομο να κατανοεί την εξουσία, να μπορεί να ορθώσει κριτική, να έχει εναλλακτική οπτική, να είναι διαμορφωτής κοινωνιών ισότητας. Υπογραμμίζουν ότι οι λόγοι του κριτικού γραμματισμού είναι τέσσερις.

Ο γλωσσολογικός με βάση τη Συστημική Λειτουργική Γραμματική του Halliday και με βάση την κριτική γλωσσική επίγνωση του Fairclough. Ο παιδαγωγικός με βάση τον Freire που θεωρεί ότι χωρίς την ουσιώδη γλωσσική επίγνωση το άτομο είναι ανίκανο να προσαρμοστεί ιδεολογικά και κοινωνικά ως έλλογο πολιτικό ον και να δράσει. Ο κοινωνικοπολιτικός λόγος που έχει να κάνει με την ανάλυση των ιδεών σύμφωνα με τον Freire αλλά και με τους Luke και Freebody. Ο Γραμματισμός οφείλει να αποκωδικοποιεί το δημόσιο λόγο, το λόγο των ΜΜΕ, το λόγο των νομοθεσιών, τα επιστημονικά κείμενα, τον αναπαραγόμενο λόγο της πολιτικής, των δημοσιογράφων, των κοινωνικών δικτύων.

Τέλος, τον εθνογραφικό λόγο, αιτία βαθιάς ανάλυσης της γλώσσας, ώστε να αναλύουν τα υποκείμενα τις νοοτροπίες και τις πολιτισμικές πραγματικότητες άλλων λαών και πολιτισμών, ώστε να επιτυγχάνονται εθνογραφικές προσεγγίσεις και να ενισχύεται η εθνογραφική επικοινωνία. Η εκπαιδευτική γλωσσολογία οδηγεί εδώ στην γλωσσοδιδασκτική αναστοχαστικότητα. Η διδακτική προσέγγιση της γλώσσας οφείλει να στηριχθεί και να στοχεύσει στην κριτική, στην αποκωδικοποίηση, στην ανίχνευση και ανάλυση, ώστε να έχουμε προβληματιζόμενους ανεξάρτητους ενεργούς εκπαιδευόμενους και όχι ενεργούμενα ανδράποδα χωρίς ατομική πρωτοβουλία.

Ο κριτικά εγγράμματος διαμορφώνει πρότυπα, ισοπεδώνει στερεότυπα, αφουγκράζεται πολιτικά και κοινωνικά το μέλλον, τον αναδιαμορφώνει, δεν μαζοποιείται, δεν ελέγχεται. Επίσης προσεγγίζει δημιουργικά και με ανεκτικότητα άλλες κουλτούρες.

Οι Τεντολούρης - Χατζησαββίδης θεωρούν τη διδακτική αρχή και την προσέγγιση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης θεμελιώδη μαθητών δευτεροβάθμιας και κατ' επέκταση ενηλίκων. Στην κριτική γλωσσική επίγνωση είναι αφιερωμένη και μια συλλογική έκδοση από την 'Κριτική Ανάλυση

Λόγου΄, Εκδ. Νήσος, 2020. Αποδομώντας την ελληνική πραγματικότητα όπου επιχειρείται η συνολική αποτίμηση της χρήσης και της αξίας της κριτικής γλωσσικής ανάλυσης σε κάθε έκφανση της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας.

Αναλύεται ποικιλία κειμένων και πηγών ελληνικών και ξένων μεταφρασμένων, προσεγγίζονται κείμενα που μιλούν για κάθε σύγχρονο κοινωνικό φαινόμενο (ομοφοβία, σεξισμός, ηλικιακές ταυτότητες, μεταναστευτικό). Η προσέγγιση καταλήγει πάντα στην κριτική κάθε φερόμενου μηνύματος και στο δημιουργικό μετασχηματισμό του, ώστε να διαμορφώνει ο εκπαιδευόμενος την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα επί τω βελτίω.

1.2 Ενήλικας και Ενηλικιότητα

Ο εκπαιδευόμενος αποτελεί ιδιαίτερη κατηγορία. Το 2005 ο Κόκκος περιέγραψε τον ενήλικο εκπαιδευόμενο ως αυτόν που συνειδητά επιλέγει να συμμετέχει σε εκπαιδευτικά προγράμματα τυπικά ή άτυπα, αυτοπροαίρετα ως μέσο για την αυτοπραγμάτωση και την εξέλιξή του. Ωθείται από ποικίλους παράγοντες όπως επαγγελματικές ανάγκες, επιμόρφωσης, κοινωνικοί ρόλοι, κύρος, προσωπικά χόμπι, εμπειρίες. Η ενηλικιότητα όμως και η ωριμότητα αυτής της κατηγορίας διδασκόμενου τον ωθεί στο να έχει πλήρη συνείδηση ότι ως οντότητα επιδιώκει τη γνώση η οποία θα τον οπλίσει με δύναμη και κριτική δεινότητα. Οι εμπειρίες, οι καταστάσεις, οι κοινωνικές προκλήσεις, η πολιτισμική και τεχνολογική πρόοδος τον ωθούν στο εκπαιδευτικό συνεχές.

Γνωρίζει ότι η εκπαιδευτική του πορεία τον εξελίσει, αλλά ταυτόχρονα πρέπει να τον καταστήσει όχι απλό επαγγελματία ή μέλος του συνόλου, αλλά κριτικό διαμορφωτή του. Ο ενήλικας έχει στόχο, κίνητρο και πάνω από όλα συσσωρευμένη εμπειρία, γνώσεις, αξίες και αν έχει τη ροπή προς τη διά βίου μάθηση θα γινόταν κριτικός νους προσεγγίζοντας την κριτική γλωσσική επίγνωση. Είναι συνειδητά κοινωνός της γλώσσας και των βαθύτερων εννοιών της χρήσης της.

Η ενηλικιότητα ορίζεται όχι με βάση το ορόσημο της ηλικίας, αλλά με γνώμονα την ωριμότητα, την επίγνωση του κοινωνικοπολιτικού και

πολιτισμικού πλαισίου και την θέληση για ουσιαστική προσωπική μόρφωση και ανάπτυξη που δεν εξαντλείται στο χρηστικό τομέα της γνώσης, αλλά στην ανάγκη για κατάκτηση πολύπλοκων αναλυτικών δεξιοτήτων, που η γλώσσα θα δώσει στη σκέψη τους και στην κριτική τους αντίληψη. Αυτός είναι ο ενήλικας εκπαιδευόμενος, ο κριτικά διδασκόμενος και αυτόβουλα εξελισσόμενος.

Η ενηλικιότητα αποκτάται όταν το άτομο αντιμετωπίζεται από τους άλλους ως κοινωνικά ώριμο και ταυτόχρονα θεωρεί ότι έχει κατακτήσει αυτό το επίπεδο (Jarvis, 1983).

Η ενηλικιότητα μπορεί να θεωρηθεί ως ένας τρόπος ύπαρξης που δίνει κύρος και δικαιώματα στα άτομα, ενώ ταυτόχρονα τα επιφορτίζει με καθήκοντα και ευθύνες (Tight, 1996).

1.3 Εκπαίδευση Ενηλίκων

Ακριβώς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ενηλικιότητας, διαφοροποιούν την εκπαίδευση ενηλίκων από την τυπική εκπαίδευση. Η οποιαδήποτε εκπαιδευτική διαδικασία στην οποία εμπλέκονται ενήλικες λόγω εργασιακών ή γενικότερων εκπαιδευτικών στόχων που είτε τους υπαγορεύονται, είτε αυτοβούλως επέλεξαν να συμμετάσχουν ορμώμενη από προσωπικά κίνητρα, περιγράφεται ως εκπαίδευση ενηλίκων.

Είναι η εκπαίδευση συνειδητοποιημένων εκπαιδευόμενων που δεν έχει ορόσημο ολοκλήρωσης, είναι συνεχής και έχει την ιδιαιτερότητα ότι αποτελεί συνειδητή επιλογή, συγκεκριμένους κάθε φορά στόχους και με υπόβαθρο εμπειριών και πεποιθήσεων που εμπλουτίζονται, αναβαθμίζονται, ανατρέπονται.

Εκπαίδευση ενηλίκων είναι η συνειδητή πορεία προς την προσωπική εξέλιξη και πλήρωση, τα νέα κοινωνικά δεδομένα και τον αναπροσανατολισμό της γνώσης, της επαγγελματικής κατεύθυνσης και της ανατροπής στάσεων και συμπεριφορών. Εξάλλου οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες στο σύγχρονο κόσμο είναι πολλαπλές και ο ρυθμός παραγωγής γνώσης αυξάνεται εκθετικά. Η επικαιροποίηση των γνώσεων είναι απολύτως

αναγκαία, οι αλλαγές στην οικονομία ραγδαίες, οι ρόλοι πολλαπλοί και σύνθετοι. Καλούνται συνεχώς οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι να αντιμετωπίσουν προκλήσεις, όπως η προσαρμογή τους σε ψηφιακά περιβάλλοντα, πολυπολιτισμικά κοινωνικά σχήματα, ανάμεικτα γλωσσικά ιδιώματα, γλώσσες αργκό απλοποιημένες, παγκοσμιοποιημένες πολυσυλλεκτικές κοινωνίες, όπου κυριαρχούν τα μέσα μαζικής δικτύωσης και ενημέρωσης. Παράλληλα από την άλλη βέβαια, διευκολύνονται από την πρόοδο της τεχνολογίας και την εξέλιξη των μέσων εκμάθησης. Υπάρχει δυνατότητα εξ αποστάσεως σπουδών, ψηφιακών τάξεων, διαδικτυακού μαθήματος με την συμμετοχή καθηγητών και σπουδαστών με ταυτόχρονες προβολές. Ο ελεύθερος χρόνος έχει αυξηθεί, το προσδόκιμο ζωής έχει επιμηκυνθεί καθώς και ο παραγωγικός βίος. Επομένως εύλογα και το εκπαιδευτικό συνεχές δυναμικά ενισχύεται κ επιμηκύνεται (Jarvis P. 1992, 1995, Κόκκος, Rogers).

1.4 Συμμετοχικές Εκπαιδευτικές Τεχνικές

Οι εκπαιδευτικές τεχνικές, οι τρόποι που θα χρησιμοποιηθούν από τον εκπαιδευτή ώστε να επιτύχει το μέγιστο δυνατό προσδοκώμενο αποτέλεσμα όταν πρόκειται για ενήλικες εκπαιδευόμενους, είναι κυρίως οι ενεργητικές - συμμετοχικές και λιγότερο οι παθητικές. Ο εκπαιδευτής ως μεσάζοντας, διαμεσολαβητής και εμπυχωτής αφού ανιχνεύσει τις ανάγκες, αποκρυσταλλώσει τις υπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες και ορίσει τις δεξιότητες - ικανότητες που πρέπει να αποκτηθούν και την επιδιωκόμενη γνώση, επιλέγει με ποιες τεχνικές αυτό θα επιτευχθεί. Η επιλογή πρέπει να είναι εύστοχη και μελετημένη, ώστε ο ενήλικας όχι μόνο να μάθει αλλά και να αποδεχθεί τη δεδομένη γνώση.

Η επιλογή λοιπόν της τεχνικής πιθανόν να είναι ελάχιστα παθητική αρχικά δηλαδή αγόρευση, εξήγηση, μικρή εισήγηση, βασικές γνώσεις. Σίγουρα όμως ο ενήλικας προτιμά την εμπλοκή του και την πρωτοβουλία στη διαδικασία, επομένως θα προτιμηθεί η διάδραση, οι ενεργητικές συμμετοχικές τεχνικές, όπως συζήτηση, ερωτήσεις - απαντήσεις, ασκήσεις, καταγισμός ιδεών, ομάδες εργασίας, πειράματα, ακόμα και δημιουργία περιβάλλοντος

world cafe για εποικοδομητική συζήτηση και τόνωση συνεργατικότητας . Οι διδασκόμενοι δηλαδή θα αναλύουν, θα ανταλλάσσουν απόψεις, θα αλληλεπιδρούν υπό την καθοδήγηση του διευκολυντή - εκπαιδευτή. Έτσι θα φτάνουν μόνοι τους επαγωγικά ή παραγωγικά στην κριτική κατάκτηση της γνώσης.

Εξάλλου η ωριμότητα των εκπαιδευόμενων επιβάλλει την ενεργή συμμετοχή τους, το διάλογο, την επιστράτευση ευρηματικότητας, την ανάληψη εργασιών, την εξερεύνηση, την ομαδική άσκηση, το πείραμα, τη σύνταξη κειμένων (ευρετικές τεχνικές). Η εμπλοκή δίνει αυτοπεποίθηση, προσθέτει ενδιαφέρον και κίνητρο, διευκολύνει και επιταχύνει τον ρυθμό απόκτησης της γνώσης μέσω του αναστοχασμού και του γόνιμου διαλόγου.

Οι εκπαιδευτές και οι επιλεγείσες τεχνικές στοχεύουν στις διερευνητική μάθηση, την ενεργοποίηση γνωστικών και μεταγνωστικών μηχανισμών και στη χειραφέτηση, στην αποκωδικοποίηση των υπόρρητων μηχανισμών της γλώσσας (Freire, Merinow, Rogers, Jarvis).

Σύνοψη

Η εκπαίδευση ενηλίκων που θα οδηγήσει στην κριτική γλωσσική επίγνωση, ενισχυόμενη και εκπονούμενη με ενεργητικές κυρίως συμμετοχικές τεχνικές, είναι διαδικασία πολύπλευρη και σύνθετη. Δεν είναι απλά η ανάπτυξη των ικανοτήτων και των επαγγελματικών προσόντων, ο εκσυγχρονισμός της ειδίκευσής τους ή η εκμάθηση ψηφιακών τεχνολογιών. Είναι μια ολιστική πολύπλευρη διαδικασία που η προσωπική ανάπτυξη θα συνδυαστεί με την ικανότητα της κριτικής και της χειραφέτησης, όπου θα μπορούν να αποδομήσουν και να αναλύσουν κείμενα κάθε γλωσσικής περίπτωσης, σκοπιμότητας και πλαισίου επικοινωνίας και επιρροής.

Είναι πολύ ενδιαφέρον και σημαντικό να εξεταστούν οι μέθοδοι, οι τεχνικές και οι θεωρίες που θα επιστρατευτούν για να επιτύχει κάτι τέτοιο ο ενήλικας. Έχουν μελετηθεί διεξοδικά τα εμπόδια στην εκπαίδευση ενηλίκων, έχουν αναπτυχθεί θεωρίες και ενδεδειγμένες τεχνικές, όμως δεν έχει επαρκώς μελετηθεί πώς θα έχουμε ενήλικα διαρκώς προβληματιζόμενο κριτή, με βαθιά

και ελεύθερη ικανότητα κριτικής γλωσσικής προσέγγισης, πως επιτυγχάνεται κάτι τόσο συνολικό που εμπεριέχει κάθε κοινωνική του δραστηριότητα και ρόλο και επισφραγίζει το εκπαιδευτικό συνεχές και την πνευματική και κοινωνική του αυτοδυναμία. Έχει τεράστια σημασία γιατί αυτή η διδασκαλία σμιλεύει κάθε επιμέρους δεξιότητα και ικανότητα. Διαμορφώνει την υπόστασή του. Έχει λοιπόν αξία να δούμε πώς θα διδαχθεί η κριτική αυτοβελτίωση κάθε επικοινωνιακού πομπού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

2.1 Οι Ενήλικες ως Κατηγορία Εκπαιδευομένων

Έχει ήδη επισημανθεί πως οι ενήλικες είναι μία ιδιαίτερη κατηγορία διδασκομένων συνειδητοποιημένοι με στόχους, με διάθεση για μάθηση και προσανατολισμό στην έμπρακτη εφαρμογή των όσων οι προσλαμβάνουσες τους έχουν εμπειρώσει. Οτιδήποτε μαθαίνουν με δική τους προαίρεση τείνουν να το εφαρμόζουν (Tough, 1968).

Το αυτονόητο είναι πως εκτός από την επαγγελματική τους αναβάθμιση κάποιες φορές ή την συμμόρφωσή τους στα νέα τεχνολογικά δεδομένα και τις απαιτήσεις των κοινωνικών τους ρόλων, πρωτίστως στοχεύουν συνειδητά ή ενδόμυχα στην αυτομόρφωσή τους και στην κοινωνική προσφορά ή μεταρρύθμιση, στη συμβολή τους ως κρίνοντες νέες στα κοινωνικά δρώμενα μέσω του κύρους και της γνώσης.

Η θεωρητικός Patricia K. Cross, ασχολήθηκε εμπειριστικά με τα κίνητρα και τα εμπόδια στη μάθηση. Με βάση ερευνητικά ευρήματα από την χώρα των ΗΠΑ, αναφορικά με τη συμμετοχή των ενηλίκων σε εκπαιδευτικές διαδικασίες μη τυπικής εκπαίδευσης, η Cross (1981) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι απ' όλους τους παράγοντες που επηρεάζουν τη συμμετοχή, ο βασικότερος είναι ο βαθμός φοίτησης στην τυπική εκπαίδευση, δηλαδή το εκπαιδευτικό επίπεδο του ατόμου. Σύμφωνα με την Cross, όλες οι σχετικές έρευνες καταδεικνύουν ότι «όσο περισσότερη εκπαίδευση έχουν οι άνθρωποι, τόσο περισσότερο ενδιαφέρονται για περαιτέρω εκπαίδευση» ή διαφορετικά: «η μάθηση είναι εθιστική, όσο περισσότερη εκπαίδευση έχουν οι άνθρωποι, τόσο περισσότερη επιθυμούν».

Η απόκτηση κύρους και η διαφυγή από την κοινωνική αδικία και στασιμότητα, η γνώση με ροπή και θέαση προς την αλλαγή και την κοινωνική προσφορά είναι επιτακτική και επεκτάσιμη. Ακόμη κι αν συνειδητά δεν περιγράφεται, επιθυμούν την ανθρωπιστική παιδεία και την βαθιά γνώση του λόγου, του λόγου που εξελίσσεται και μορφοποιεί.

Το θεωρητικό μονοπάτι που πρέπει λοιπόν να ακολουθηθεί για να εμπνεδωθεί η διδασκόμενη γνώση διευκολύνεται από την στόχευση και τον εθελοντικό χαρακτήρα με συμμετοχή του συνειδητοποιημένου ενήλικα, αλλά συγχρόνως δυσχεραίνεται από τα εμπόδια που δημιουργεί η ενηλικιότητα.

Ο συγκεκριμένος τύπος εκπαιδευόμενου αντιμετωπίζει σίγουρα:

α. Καταστασιακά εμπόδια (Mazriow, 2009) εκ των ενόντων. Ο χρόνος ενός ενήλικα δηλαδή είναι περιορισμένος, έχει πολλαπλούς κοινωνικούς ρόλους να ανταποκριθεί, οικογενειακές ή εργασιακές υποχρεώσεις, οικονομικά θέματα, ευθύνες, απαιτήσεις για συγκεκριμενοποίηση στόχων και εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων, λόγω ωρίμανσης ηλικίας ανεργίας, ανάλογα την περίπτωση.

β. Εσωτερικά εμπόδια. Καθώς έχει ήδη εμπειρία, πρότερες γνώσεις, αρχές, αξίες, αποκρυσταλλωμένες ιδέες, συγκεκριμένη οπτική, προκατάληψη, διδάγματα, εκπαιδευτικό προηγούμενο, πεποιθήσεις, πολιτικές ιδεολογίες, απόψεις επί θεσμών. Δεν είναι *tabula rasa* και ιδιαίτερα στην γλωσσική εμπάθυνση και στην διδασχή κριτικής επίγνωσης, οι προϋπάρχουσες προκαταλήψεις και αξίες αποτελούν άλλοτε αρωγό και άλλοτε εμπόδιο.

2.2 Θεωρητικοί και θεωρητικές τους προσεγγίσεις στην εκπαίδευση ενηλίκων

Όταν επιχειρείται η αποδελτίωση, αποκρυπτογράφηση κάθε κειμένου επικοινωνιακού και λογοτεχνικού χαρακτήρα, για παράδειγμα, θα υπάρχει στο μυαλό του ενήλικα η πρότερη γνώση και θα επηρεάζεται η κρίση του, θα ενισχύεται ή και θα ελαχιστοποιείται από την προδιάθεση και την προσκόλλησή του σε ήδη διαμορφωμένα βιώματα. Ιδιαίτερα στην παρούσα έρευνα όπου πρωτεύον στοιχείο της κριτικής ανάλυσης λόγου είναι η αμεροληψία και η απεμπλοκή από στερεότυπα, ιδανικός δρόμος θα ήταν οι εμπειρίες να λειτουργούν ως έρεισμα και ο διδασκόμενος να μετασχηματίζει συνεχώς το επεκτάσιμο της πρότερης εμπειρίας ακόμα και προς πλήρη ανατροπή. Η κριτική γλωσσική κατάκτηση δεν επιτελείται μόνο μέσα από

συμπεριφορικές και γνωστικές θεωρίες μάθησης, χρειάζεται σταδιακός μετασχηματισμός του υποβάθρου. Επιτυχίες, μετακένωση της γνώσης από έναν εκπαιδευτή - διαμεσολαβητή με ενσυναίσθηση που θα λαμβάνει υπόψη τις γνωστικές ικανότητες και το υπάρχον επίπεδο του ατόμου δρώντας καταλυτικά.

Ο Rogers (2005), υποστήριξε πως η μετουσίωση της εμπειρίας σε εξελισσόμενη βαθιά γνώση με στόχο την ολόπλευρη ανάπτυξη του ατόμου με βάση τις ανάγκες του, είναι ο ορισμός της εκπαίδευσης ενηλίκων. Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση συνδυάζει την γνώση με τις ανάγκες και επικεντρώνεται στην προσωπικότητα, τους στόχους, τα προσωπικά κίνητρα, την αποκτηθείσα εμπειρία, την τάση για ενεργή εμπλοκή και την αυτοδιάθεση. Είναι προσωπική επιλογή ο λόγος και ο στόχος (Κόκκος, 2005, Rogers, 1999).

Στο σημείο αυτό κι αφού έχουν ληφθεί υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ενηλίκων, καθίσταται σαφές πως η κριτική γλωσσική επίγνωση ως διδασκαλία και δια βίου εξελισσόμενη νοητική διεργασία, προσιδιάζει με τις θεωρίες μάθησης που συνδύασαν τον αναστοχασμό και τις εσωτερικές συνειδησιακές μεταβολές που μέσα από τον εμπλουτισμό της γνώσης γίνονται ανατρεπτική αναθεώρηση, μεταγνώση και πράξη. Ο Malcom Knowles περιέγραψε τον ενήλικα ως αυτοπροσδιοριζόμενο με αυτοαντίληψη εκπαιδευόμενο που λαμβάνει, ορίζει και εξελίσσει την γνώση του με γνώμονα την εμπειρία και το πρόβλημα, προχωρώντας σε απόφαση και δράση. Ιδιαίτερα αν αυτό εκληφθεί ως μια εφαρμογή σύλληψης και απόκτησης κριτικής γλωσσικής επίγνωσης, η θεωρία της ανδραγωγικής, συνδυαζόμενη με τον κύκλο της βιωματικής μάθησης του Kolb, είναι η βάση για τις θεωρίες των Jack Mezirow και Paulo Freire είναι πιο ενδεδειγμένες προσεγγίσεις για την κριτική γλωσσική επίγνωση και θα αναλυθούν διεξοδικά.

Ο Malcom Knowles το 1998 και η Ανδραγωγική του, δίνει έμφαση στην βιωματική μάθηση, είναι αυτό διαχείριση της γνώσης, στην ανάληψη, την πρωτοβουλία και τη δράση. Αποδίδεται αυτονομία των εκπαιδευομένων και ο εκπαιδευτής αξιοποιεί το απόθεμα διευκολύνοντας, το απόθεμα, τη γνώση και την εμπειρία. Μολονότι η Ανδραγωγική αφορά πρακτικά περισσότερο ζητήματα παραλλαγμένη ως φιλοσοφία διδασκαλίας, είναι εφαρμόσιμη στον

κριτικό λόγο γιατί έχει βάση την πρωτοβουλία και τον προβληματισμό. Παρομοίως ο κύκλος τεσσάρων σημείων βιωματικής μάθησης του Kolbs βίωμα, κατανόηση και στοχασμός, θεωρητική σύλληψη και δράση δίνει την γενική κατεύθυνση της εκπαίδευσης των ενηλίκων.

Η θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης του Mezirow προσεγγίζει ακόμη περισσότερο το νόημα του εξεταζόμενου υπό έρευνα διδακτικού αντικειμένου. Η εκπαίδευση ενηλίκων έχει απώτερο σκοπό όπως υποστηρίζει, την χειραφέτηση και την μετατροπή τους σε υπεύθυνους πολίτες και κριτικά σκεπτόμενα μέλη της κοινωνίας. Οι ενήλικες έχουν ενστερνιστεί αντιλήψεις, έχουν νοηματοδοτήσει πλαίσια και έχουν αποκρυσταλλώσει εμπειρία που θα χρησιμοποιηθούν δημιουργικά και θαρραλέα σε συνδυασμό με την νέα παρεχόμενη γνώση χωρίς προκατάληψη. Προχωρούν στη συνέχεια σε μια αέναη διαδικασία αναστοχαστική, μετασχηματιστική και διαμορφωτική, που το ερέθισμα επεξεργαζόμενο γίνεται γενεσιουργός αιτία μάθησης, επανανοηματοδότησης. Αυτό ακριβώς είναι και η ζητούμενη κριτική γλωσσική επίγνωση. Η μετουσίωση κάθε μορφής παραγόμενου λόγου σε κριτικά επεξεργασμένο. Κάθε προφορικό είτε γραφτό κείμενο μέσω της εμπειρίας είναι κοινωνικό συμβάν και μέσω του αναστοχασμού δίνει νέες πληροφορίες και αφού προβληματίσει, επανανοηματοδοτεί, ανατροφοδοτεί. Αυτό περίπου υποστήριξε και ο Τζακ Mezirow το 1991, προτάσσοντας τον κριτικό στοχασμό και την ενδυνάμωση που οδηγεί στη μετασχηματιστική μάθηση. Η ουσία του αναστοχασμού έχει διττή υπόσταση, από τη μία οι κοινωνικοπολιτισμικές επιρροές διαποτισμένες με την χρωστική του περιβάλλοντος, του αξιακού συστήματος που επικρατεί και των εκπαιδευτών τους και από την άλλη το ότι έχουν οι ίδιοι ενστερνιστεί από τις ίδιες εμπειρίες τους οδεύοντας προς την ενηλικιότητα.

Ο Mezirow ξεπερνά το διαδικαστικό - διεκπεραιωτικό πλαίσιο, υποδεικνύει πρακτικές που μεταβάλλονται ανάλογα με τις συνθήκες και την ανατροφοδότηση από και προς τους εναργείς εκπαιδευόμενους, ενδυναμώνει τον προβληματισμό και υποδεικνύει δρόμους στον κριτικό - στοχαστικό εκπαιδευτή που οφείλει να δίνει ερεθίσματα κατάλληλα.

Ο Paulo Freire τέλος, προηγούμενος χρονικά του Jack Mezirow και εμπνευστής της μετασχηματιστικής του θεωρίας, δεν είχε σταθεί μόνο στο

θεωρητικό εσωτερικό αναστοχασμό και στην προσωπική επανανοηματοδότηση, αλλά είχε επισημάνει ότι η εκπαίδευση συντελείται με στόχο την κοινωνική αλλαγή μέσω των δράσεων. Ο εκπαιδευόμενος αναστοχάζεται πρώτα κριτικά ως μονάδα και αφού αποκτήσει την επίγνωση της κατάστασής του και τις καταστάσεις της κοινωνίας, προχωρά σε έμπρακτο κοινωνικό μετασχηματισμό. Η ατομική συνείδηση φέρνει την κοινωνική κριτική και στοχεύει στην ανατροπή και την επαναδιαμόρφωση της κυρίαρχης κουλτούρας, άρα φέρει την κοινωνική αλλαγή. Η θεωρία του Πάολο Freire στα πλαίσια της εκπαίδευσης για κοινωνική αλλαγή χειραφετεί το άτομο και μεταμορφώνει την κοινωνία. Στο σημείο αυτό εμπίπτει ως διδακτική προσέγγιση με την παρούσα έρευνα. Μόνο ο απόλυτος γνώστης της γλώσσας, ο μύστης των κρυφών νοημάτων και ανιχνευτής των έντεχνα εξουσιαστικών παραπλανητικών μηχανισμών, είναι υποψιασμένος και περιεργάζεται κριτικά χειραφετημένος όντας, διορθώνοντας ατομικά και λογικά τα κακώς κείμενα με ευθύνη και εντοπισμένη δράση. Η κριτική γλωσσική επίγνωση είναι η δύναμη του μελλοντικού ενεργού πολίτη, γιατί τον κάνει να δρα σκεπτόμενος, τον καθιστά λελογισμένο ον με αυτογνωσία. Είναι η αναγκαία κοινωνική δεξιότητα για τον σύγχρονο 'homo cogitans'.

Ο P. Freire στοχεύει στην αποκωδικοποίηση της πραγματικότητας μέσω του προβληματισμού και της κριτικής διείσδυσης των όσων μελετούν οι εκπαιδευόμενοι. Κορωνίδα του παιδαγωγικού του προγράμματος είναι η χειραφέτηση και ιδεολογική απελευθέρωση. Στόχος του είναι να μπορέσει να πείσει τον εκπαιδευόμενο ότι η ασφάλεια της δεδομένης γνώσης είναι δουλειά και ελευθερία, είναι ο κίνδυνος της κριτικής και της ανατροπής. Ο διάλογος και η αναπαράσταση πέρα από καθιερωμένες νόρμες είναι πράξη ελευθερίας που έπεται της ανατρεπτικής κριτικής. Ο εκπαιδευτής καθοδηγεί τον εκπαιδευόμενο να μεταπλάσει δημιουργικά την πραγματικότητα και να επαναπροσδιορίσει προβλήματα αναδιαμορφώνοντας κοινωνίες με κριτικό διάλογο και συνειδητοποίηση.

Στην παιδαγωγική του προσέγγιση ο εκπαιδευτής μου μαθαίνει διαλλακτικά και ο ίδιος από τον εκπαιδευόμενο. Δεν έχει κενές συνειδήσεις απέναντί του, ενεργοποιεί και αλληλεπιδρά, θίγει θέματα που άπτονται της επικαιρότητας, μαζί απομυθοποιούν και επανασκιαγραφούν συμμετοχικά.

Ο P. Freire μεταφορικά όρισε την εφαρμογή της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης. Αν ο ενήλικας την κατακτήσει, τότε συνειδητοποιεί την καταπιεστική κοινωνική πραγματικότητα, τις αντιφάσεις, τις πλάνες, τις διαστρεβλώσεις, την όποια λογοκρισία, την ηγεμονία των κυρίαρχων αξιών, τα παρωχημένα πολιτικά σχήματα, τις σχέσεις ελέγχου και εξουσίας, το που ο πολιτισμός και η κυρίαρχη κουλτούρα εξανδραποδίζουν. Αποδελτιώνει τους μηχανισμούς του προπαγάνδας και οδηγεί το άτομο σε χειραφέτηση και οραματισμό. Οι άνθρωποι δεν είναι απλοί κοινωνικοί αποδέκτες του κοινωνικού περιβάλλοντος, είναι οι πιο δεινοί επεξεργαστές των ληφθέντων μηνυμάτων, των αξιακών συστημάτων και των πολιτικών και πολιτιστικών συνθηκών. Με ευελιξία και προσαρμοστικότητα οφείλουν να τις επεξεργάζονται και να οδηγούν δημιουργικά σε αλλαγές και ανατροπές και ο ρόλος του εκπαιδευτή είναι να τους καθοδηγεί μέσα από παροχή προβληματισμού διακριτικά και αποτελεσματικά.

Σύνοψη

Η προσέγγιση του Freire συνδυαζόμενη με τον ενήλικα που εκπαιδεύεται βάσει της μετασχηματίζουσας μάθησης του Mezirow είναι το ιδανικό πρότυπο διδασκαλίας της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης.

Ο Mezirow έδειξε την οδό μέσω της οποίας ο εκπαιδευόμενος θα αναστοχάζεται και θα τροποποιεί ή θα ανατρέπει χωρίς προκατάληψη τις πρότερες παγιωμένες εμπειρίες και αξίες για να προχωρά στη γνώση και να εμβαθύνει. Ο Freire περιέγραψε το γιατί χρειάζεται ο ενήλικας αυτή την αναθεωρητική αέναη διαδικασία. Για να ανατρέπει κάθε μορφή επιβολής ανελεύθερων απόψεων και να αναδιαμορφώνει την κοινωνία χωρίς να είναι θύμα των ύπουλων μηχανισμών μαζοποίησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ – ΚΡΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

3.1 Θεωρίες προσέγγισης κριτικής γλωσσικής επίγνωσης

Η κριτική γλωσσική επίγνωση στοχεύει στο να είναι σε θέση ο πολίτης να ανταποκρίνεται με κριτικά αντανεκλαστικά στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, να έχει κριτική στάση και να αντιστέκεται νοητικά και δια λόγου σε κάθε μορφή κυριολεκτικού ή ελλοχεύοντος μηνύματος που επιχειρεί να χειραγωγήσει.

Υπάρχουν διάφορες θεωρίες για την κριτική γλωσσική επίγνωση ενηλίκων, όπως η συμβολική διαλεκτική, η μεταγνωστική συνείδηση και η κοινωνιολογική προσέγγιση.

Σύμφωνα με τη συμβολική διαλεκτική, η γλωσσική επίγνωση είναι μια διαδικασία συνειδητής σκέψης και κριτικής που αναπτύσσεται μέσα από την επίγνωση των κοινωνικών συνθηκών και των συμβολικών συστημάτων που επικρατούν στην κοινωνία.

Η κοινωνική πραγματικότητα αναπαρίσταται στα αντίστοιχα κείμενα της δεδομένης χρονικής και ιστορικής συγκυρίας. Αν κανείς μελετήσει βαθιά και χωρίς προκατάληψη, αντιλαμβάνεται την κοινωνική ποικιλότητα και την ιστορική στιγμή μέσω των λογοτεχνικών κειμένων και των κειμένων μαζικής κουλτούρας που της αντιστοιχούν. Τα σύμβολα της γλώσσας, η υπόρρητες έννοιες, οι νοοτροπίες, τα στερεότυπα, οι ιδεολογίες, μετουσιώνονται ως εμπειρίες γραμματισμού στο γλωσσικό οικοδόμημα της δεδομένης κοινωνίας και εποχής. Αποκρυσταλλώνει και κατόπιν αποκωδικοποιεί ο εκπαιδευόμενος κάθε δεδομένο ιδεολογικό ώστε να διαμορφώσει την κριτική του στάση. Σταχυολογεί δεδομένα, επεξεργάζεται και φτάνει κρίνοντας στο ζητούμενο αποδομώντας και ερμηνεύοντας τα σύμβολα.

Η μεταγνωστική συνείδηση θεωρεί ότι η γλωσσική επίγνωση είναι η ικανότητα των ενηλίκων να αναγνωρίζουν τη δική τους γλωσσική ανάπτυξη και να αξιολογούν περαιτέρω τις δικές τους γλωσσικές ανάγκες και προσδοκίες.

Ουσιαστικά η μεταγνώση είναι κατά τον Flavel (Flavel, 1979) το να ελέγχει, να εφαρμόζει και να εξελίσει κανείς την ήδη υφιστάμενη γνώση που

κατέχει. Είναι οι διεργασίες που πραγματοποιεί για να μπορέσει να μετουσιώσει κριτικά τα όσα γνωρίζει - δηλωτική γνώση – σε μεταγνωσιακή γνώση. Σύμφωνα με τα παραπάνω βασιζόμενοι στην άρτια γνώση της γλώσσας ως κωδικό, προχωρά ο εκπαιδευόμενος στην κριτική ερμηνεία των κειμένων, αξιοποιώντας κάθε νέα πληροφορία ελέγχοντας, εκτονώνοντας στρατηγικές αναλύσεις, αξιολογώντας.

Έτσι εξασκεί τις δυνατότητές του στο να επεξεργάζεται τα δεδομένα και να σχεδιάζει στρατηγικά το πεδίο αναζήτησης, το πρόβλημα, τις παραμέτρους, τα υπόρρητα μηνύματα, την αλήθεια και τη λύση κάθε προβλήματος.

Τέλος, η κοινωνιολογική προσέγγιση θεωρεί ότι η γλωσσική επίγνωση είναι μια διαδικασία κοινωνικού μαθήματος και προσαρμογής, καθώς οι ενήλικες αποκτούν και εξασκούν τις γλωσσικές τους ικανότητες μέσω της αλληλεπίδρασης με τους άλλους στην κοινωνία.

Η γλώσσα δεν είναι κάτι στατικό. Είναι οικοδόμημα που εμπλουτίζεται και εξελίσσεται και η βαθιά της γνώση προϋποθέτει συνείδηση της ποικιλοτήτάς της που δεν αφορά μόνο τις διαλέκτους και τα ιδιώματα, αλλά και τις κοινωνικές ποικιλότητες που την αποτελούν. Η κριτική γλωσσική επίγνωση προϋποθέτει ότι το άτομο έχει τριβή με κάθε κοινωνικό στρώμα και με διαφορετικές κοινωνικές ομάδες (επαγγελματικές, ιδεολογικές, μορφωτικές) και με διαφορετικά γλωσσικά επίπεδα όσον αφορά την ακαδημαϊκή κατάρτισή τους. Επίσης ότι έχει επαφή και μπορεί να αναλύει τον πολιτικό λόγο, το διαφημιστικό λόγο, τον επιστημονικό, τον λόγο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και ότι αποδομεί τις στρατηγικές της πειθούς και τα σύμβολά τους ώστε να μην τον παραπλανούν.

Ο εκπαιδευόμενος μελετώντας κείμενα λογοτεχνικά αλλά και άρθρα εφημερίδων ή αποσπάσματα θεσμοθετημένων κειμένων, πρέπει να είναι σε θέση να αναλύσει το βαθύτερο νόημά τους, τι αξίες και ιδέες μεταφέρουν, τι ιδεολογίες φανερές και μη, τι σχέσεις εξουσίας εγκαινιάζουν ή συντηρούν.

Σε πρώτο επίπεδο μελετούν τα γλωσσικά στοιχεία, τους κειμενικούς δείκτες, το επικοινωνιακό πλαίσιο, το ύφος. Σε πρώτο πλάνο είναι η λογοτεχνικότητα, η κειμενικότητα, η μορφή. Το ζητούμενο όμως είναι να αφουγκραστεί ο ενήλικας το λογοτεχνικό ή κειμενικό γεγονός και τις

αμφίδρομες σχέσεις που έχει αυτό με την κάθε κοινωνική αλλαγή δραστηριότητας, με την πολιτισμική, οικονομική, ιστορική στιγμή. Το κείμενο είναι ζωντανός παλλόμενος οργανισμός. Αφήνει αισθητικό αποτέλεσμα αρχικά, όμως πρέπει να εξετάζεται όχι μικροσκοπικά αλλά μακροσκοπικά. Η κριτική ανάλυση δεν περιορίζεται στην αισθητική εντύπωση και τη γλωσσολογία, προχωρά στην αποκρυπτογράφηση του νοήματος σημειωτικά, τι υπονοείται, τι υπαγορεύεται από το κείμενο. Το νόημα είναι σύγχρονο αλλά και διαχρονικά μεταβλητό. Υπάρχει η ανάλυση με βάση το συγκεκριμένο και την παρούσα πραγματικότητα, υπάρχει όμως και νόημα διαχρονικό με βάση την διακειμενικότητα, άχρονο και σημειωτική που υποκρύπτει αξίες, ιδεολογίες και εξουσιαστικά πλέγματα.

Ο εκπαιδευόμενος έχοντας ένα κείμενο να αναλύσει οφείλει να λάβει υπόψη το συγκεκριμένο, το διακειμενο, τους εξωκειμενικούς παράγοντες, τη σημειωτική, τη χρονική και άχρονη επιρροή και τότε θα το έχει επιτυχώς αποδομήσει - αποδελτιώσει. Κάθε είδους κείμενο που γράφεται ή εκφωνείται φέρει ρητές και υπόρρητες αξίες, το ζήτημα είναι η ικανότητα πρόσληψης και νοηματοδότησής του.

3.2 Συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές

Όλα τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα πως αν ένας εκπαιδευτής ως εμπυχωτής πάντα έχει αναλάβει τέτοιο έργο, πρέπει να στηριχθεί στο διάλογο. Κάθε μορφής κείμενο λογοτεχνικό, άρθρο, θεσμικό, επιστημονικό, δοκίμιο, ημερολόγιο, αναλύεται καταρχήν μόνο με συζήτηση, μαιευτικά, επαγωγικά και παραγωγικά, ακούγοντας απόψεις και οπτικές ελεύθερα. Το κείμενο είναι ένα ανοιχτό σύμπαν (Eco, 1993). Ο εκπαιδευτής - διευκολυντής αλληλεπιδρά με ερωτήσεις αρχικά και συζήτηση ενδυναμώνοντας, συμμετοχικά και συνεργατικά ώστε να αναλυθεί το δοθέν απόσπασμα με κριτικό-στοχαστική προσέγγιση (Κόκκος, 2005), (Jarvis, 2004).

Πολύ διαδεδομένη μέθοδος είναι οι ερωταποκρίσεις. Οι ερωτήσεις απευθύνονται σε όλους, δίνεται χρόνος, γίνεται σχολιασμός, ακούγονται

εκτενείς απόψεις, δεν υπάρχει σωστή ή λάθος απάντηση. Όλοι συμμετέχουν μέσω σύζευξης εναλλακτικών προσεγγίσεων και προτάσεων κάνοντας πράξη τον ουσιώδη διάλογο.

Η συζήτηση ακολουθεί ως συναρτώμενη συμμετοχική μέθοδος, ευνοεί τον αναστοχασμό και την ολόπλευρη κάλυψη του θέματος μέσω επαγωγικών ερωτήσεων και χρήσης των προηγούμενων συμπερασμάτων και εμπειριών που απαντήθηκαν στις ερωταποκρίσεις.

Ο εκπαιδευτής πρέπει να συντονίζει χωρίς να ελέγχει τη συζήτηση, φροντίζοντας αφενός μεν να παραμένει εντός θέματος, αφετέρου να προωθείται σταδιακά μέχρι να καταλήξει σε κάποια συμπεράσματα. Υπάρχει ο κίνδυνος εκφυλισμού της τεχνικής σε άσκοπη λογομαχία ή άγωνα αντιπαράθεση και ανούσια σπατάλη χρόνου, το επιδιωκόμενο είναι η σύνθεση και η κατανόηση. Είναι καλό να εφαρμόζεται στην αρχή της διδασκαλίας ως τρόπος ανίχνευσης των εμπειριών και των αντιλήψεων των εκπαιδευομένων και ως τρόπος ευαισθητοποίησής τους για το θέμα που πρόκειται να αναλυθεί στη συνέχεια.

Ως τεχνικές είναι αλληλένδετες, οι ερωταποκρίσεις οδηγούν στη συζήτηση στην ομάδα και το ζήτημα (κείμενο), ερμηνεύεται ολόπλευρα.

Καινοτομική προσέγγιση αποτελούν τα "world café", τόποι γόνιμων συζητήσεων μέσω της δημιουργίας κατάλληλου περιβάλλοντος και ώριμου προβληματισμού μεγάλου εύρους.

Τα άτομα ή η ομάδα οδηγούνται στη μάθηση θέτοντας όλα τα ζητήματα λεπτομερώς (στη συγκεκριμένη περίπτωση τα μηνύματά του ή των εξεταζόμενων κειμένων) και συζητούν στα καφέ του κόσμου, σε τεχνικά προφανώς ("φόρουμ διαβουλεύσης").

Αναλύουν κάθε πτυχή και εισακούεται κάθε άποψη επί του ελλοχεύοντος περιεχομένου κάθε είδους κειμένου που είναι προς συζήτηση, κατατίθενται όλες οι οπτικές.

Ουσιαστικά, αν το world café λειτουργήσει έχουμε την μέγιστη δυνατή συμμετοχή ενήλικων εκπαιδευόμενων και απόψεών τους και η ανάλυση φτάνει στο επίπεδο της συλλογικής νοημοσύνης με πολλές συνιστώσες. Μπορούν να τεθούν πολύπλοκα ζητήματα και σύνθετες ερωτήσεις αντίστοιχες της πολυφημίας των υπό εξέταση κειμένων.

Άλλη ενδεδειγμένη τεχνική είναι η ιδεοθύελλα, ο καταγιγισμός ιδεών όπου όλοι θα εκφράζουν τις ιδέες τους αυθόρμητα και οι καταγεγραμμένες απόψεις σε σύνθεση θα αναλύσουν το πολυεπίπεδο θέμα συνολικά. Θα ακολουθήσουν και πάλι ερωταποκρίσεις επί του μηνύματος του κειμένου, ώστε να υπάρξει θετική ανάλυση και συμπεράσματα. Η ιδεοθύελλα προσφέρει ζωντάνια, ελευθερία, δημιουργικότητα και πολυσυλλεκτικότητα.

Φυσικά και οι ομάδες εργασίας 3 - 5 ατόμων, η ανάλυση ανά ζεύγη διδασκόμενων θα ήταν μια προσέγγιση, όμως οι υπόλοιποι δεν θα έχουν επεξεργαστεί το κείμενο και δε θα έχουν λάβει το αισθητικό ή σημειωτικό μήνυμα, επομένως δεν θα το έχουν αναλύσει οι ίδιοι. Περισσότερο ενδεδειγμένες συμμετοχικές τεχνικές είναι η άμεση συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων στην κριτική ανάλυση κειμένου και ίσως μια αρχική σύντομη εισαγωγή, διάλεξη από τον εκπαιδευτή με κάποιες πληροφορίες για το συγκεκριμένο και το διακείμενο. Το τελευταίο εντάσσεται βέβαια στις παθητικές διδακτικές τεχνικές, αλλά ίσως σε κάποιες περιπτώσεις χρειαστεί.

Οι ομάδες επίσης ως τεχνική είναι ο ορισμός της συμμετοχικής προσέγγισης, ενυπάρχουν σε πολλές από τις επιμέρους τεχνικές και είναι εκείνες που ορίζουν την πολυσυλλεκτικότητα και την συνεργατικότητα. Ο εκπαιδευόμενος αναντίρρητα στυφά στο διάλογο, στην απουσία ανταγωνισμού, στη συνεισφορά, στη συνολική ανάληψη ευθύνης ακόμα στην αποφυγή του ατομικισμού. Μαθαίνει από τους συνεργάτες και καθοδηγείται από τον εκπαιδευτή, διευκολύνει μαθαίνοντας να είναι δεκτικός και θιασώτης του διαλόγου. Καλλιεργεί για τη γνώση και την ομαδικότητα - σύμπνοια.

Αναμφίβολα και η χιονοθύελλα - χιονοστιβάδα είναι μια τεχνική που αποσκοπεί στην κλιμακούμενα διευρυνόμενη συζήτηση και αποσκοπεί στη διεύρυνση του προβληματισμού. Οι εκπαιδευόμενοι σχολιάζουν στην αρχή ατομικά για 3 έως 4 λεπτά γραπτώς και μετά συγκρίνουν ανά δυάδες για 8-10 λεπτά και μετά ανά τετράδες και στάδια τις απόψεις συνθέτοντας και αλληλοσυμπληρώνοντας, ώστε να φτάσουν σε συμπέρασμα χωρίς διακοπή και αποπροσανατολισμό της συζήτησης γιατί υπάρχει πλήρης περιορισμός στο ζήτημα, όχι εμβόλιμες ερωτήσεις – σχόλια..

Τέλος, ακόμα μια άλλη οπτική που εντάσσεται στις ενεργητικές εκπαιδευτικές τεχνικές, είναι η ευρετική τεχνική. Οι εκπαιδευόμενοι

προχωρώντας να ασκούνται συντάσσοντας οι ίδιοι κείμενα και μελετώντας παρόμοια, ώστε να ανακαλύπτουν πρακτικά πως αυτά γίνονται φορείς εξουσίας και χειραγωγούν, πως μεταφέρουν ολόκληρη κοσμοθεωρία. Να προκαλούνται οι ίδιοι να γράψουν, να μελετήσουν, να συγκρίνουν, να δουν το μηχανισμό της ουσίας του λόγου.

Η πρακτική άσκηση θα μπορούσε, εάν και δεν είναι ακριβώς συμμετοχική μέθοδος, να συμβάλει στη βαθιά γνώση της γλώσσας και δη των μηνυμάτων της. Θα μπορούσε ο εκπαιδευτής να αναθέτει ανάλυση νοημάτων των κειμένων ατομικά ή ομαδικά και μετά οι εργασίες ανάλυσης να διαβάζονται από όλους και σε όλους, ώστε να γίνει σύζευξη των απόψεων και των αναλύσεων οι δημιουργικοί σταχυολόγησε εξ αυτών.

Επίσης μπορεί να ζητηθεί παραγωγή κειμένων με διαφορετικό ύφος λογοτεχνικό ή αποδεικτικό και με χρήση άλλων τρόπων πειθούς, ώστε να εξασκηθεί ο εκπαιδευόμενος ατομικά σε ομάδες στο πώς δημιουργούνται τα μηνύματα των κειμένων και τα ιδεολογικά τους υπόβαθρα για να δεις στην πράξη τη γένεση του υπόρρητου όταν αυτό κωδικοποιείται.

Στην διδασκαλία της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης η πρακτική άσκηση σε ανάλυση και παραγωγή κειμένων ώστε να καταλάβουν οι εκπαιδευόμενοι το πώς η γλώσσα κατευθύνει, μπορεί να είναι ένας συνδυασμός ομάδων και πρακτικής άσκησης μαζί.

Η μελέτη περίπτωσης είναι επίσης ενδιαφέρουσα τεχνική. Ο εκπαιδευτής παρουσιάζει μια περίπτωση προς μελέτη (στην περίπτωσή μας κείμενο), άγνη εξηγεί, πλαισιώνει με το περιεχόμενο και κάθε αναγκαία πληροφορία επ' αυτού και αναθέτει στους εκπαιδευόμενους σε ομάδες να το " αποκρυπτογραφήσουν" και να παρουσιάσουν τα εξαγόμενα συμπεράσματα συζητώντας και πάλι. Η συζήτηση είναι πάντα σχεδόν η βαλβίδα αποσυμπίεσης και το στάδιο που κατασταλάζει η συλλογική σύνθεση απόψεων. Ακολουθεί τις ερωταποκρίσεις, τη χιονοστιβάδα, τον καταιγισμό ιδεών, τη μελέτη περίπτωσης. Συμμετοχικά στην ολομέλεια των ενηλίκων κατατίθενται οι ατομικές ή ομαδικές απόψεις συντεθειμένες επαγωγικά.

Το παιχνίδι ρόλων προδιαθέτει ευνοϊκά επίσης ως συμμετοχική τεχνική στο να μάθει ο ενήλικας εκπαιδευόμενος να αναλύει κριτικά τη γλώσσα. Ο εκπαιδευτής για παράδειγμα μπορεί να αναθέσει ένα κείμενο να παραχθεί,

παρουσιαστεί στην ολομέλεια, δίνοντας ρόλους όπως του λογοτέχνη, του δημοσιογράφου, του επιστήμονα, του πολιτικού, του δικηγόρου, του αρθρογράφου σε συμβουλευτική στήλη και έτσι να καταλαβαίνει πιο εμπειριστατωμένα ο ενήλικας πώς διαφοροποιούνται οι μηχανισμοί της γλώσσας και πώς κάθε φορά επηρεάζουν με άλλο τρόπο ως κιβωτοί μηνυμάτων και ιδεολογιών.

Το παιχνίδι ρόλων εδώ είναι παρεμφερές της προσομοίωσης, βέβαια και ο εκπαιδευόμενος έχει την ευκαιρία να μαθαίνει εμπειρικά και πρακτικά την επικοινωνιακή δύναμη της γλώσσας.

Η χαρτογράφηση εννοιών καταρτίζοντας εννοιολογικούς χάρτες αποτελεί μέθοδο που βοηθά να αποσαφηνίζονται οι έννοιες γρηγορότερα και πιο εύστοχα, γενικές και υποκατηγορίες και παραγωγικά ή επαγωγικά να αποσαφηνίζουν και τα ζητούμενα της κριτικής ανάλυσης της γλώσσας. Με διαγράμματα και υποκατηγορίες, με εντοπισμό των νοηματικών σχέσεων και των γενικεύσεων ή των συγκεκριμένων ποιήσεων, οι εκπαιδευόμενοι πραγματοποιούν συλλογισμούς και συνειρμούς και πάλι με το διάλογο και την προσωπική σκέψη, αναστοχαζόμενοι βρίσκουν κάθε υποβόσκον μήνυμα και κάθε πτυχή έκφρασης και σημειολογίας στη γλώσσα.

Το debate ως συμμετοχική μέθοδος είναι πολύ ενδιαφέρουσα. Οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να επιχειρηματολογήσουν για αντικρουόμενες απόψεις, να δομήσουν επιχειρήματα για αντίθετες γνώμες επάνω σε ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα και να καταλήξουν σε μια άποψη. Η αντιπαράθεση και η συγκρουόμενη επιχειρηματολογία σε μορφή διπλών ρητορικών λόγων Όπως στην αρχαιότητα, δίνει σφαιρικότητα και ευρεία οπτική στη δράση - αντίδραση, λόγος - αντίλογος. Είναι πολύ πιο δύσκολη από άλλες μεθόδους και απαιτητική, όμως σίγουρα πολύ αποτελεσματική και ενδιαφέρουσα. Απαιτεί ικανότητα, υπομονή, μεθοδικότητα. Βασίζεται στην σοφιστική του Πρωταγόρα, στις αρχές της ρητορικής των κλασικών χρόνων, στην λογική διατύπωσης θέσης – αντίθεσης.

Για όλα τα παραπάνω ο εκπαιδευτής πρέπει να ξεκινά με σύντομη εισήγηση ώστε να κατατοπίζει χωρίς να επηρεάζει και να βαδίζει βασιζόμενος στην δασκαλοκεντρική διδασκαλία βέβαια. Η εισήγηση όμως και κάποια εισαγωγή είναι αναγκαία συχνά ως μονολογική παρουσίαση. Φυσικά μπορεί

να χρησιμοποιηθεί παράλληλα και η επίδειξη (πρακτική παρουσίαση – πείραμα), αλλά αυτές οφείλουν να ακολουθούνται και πάλι από διάλογο, ερωταποκρίσεις, καταιγισμό. Αλλιώς δεν είναι συμμετοχικές και δεν βοηθούν στην κριτική γλωσσική επίγνωση.

Οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές έχουν οφέλη πολλαπλά.

1. Ανάπτυξη συνεργατικών δεξιοτήτων: Οι συμμετοχικές τεχνικές ενθαρρύνουν τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση βοηθώντας να αναπτύξουν συνεργατικές δεξιότητες και να μάθουν πώς να επικοινωνούν και να συνεργάζονται με άλλους σε ένα ομαδικό περιβάλλον.
2. Βελτίωση της αντίληψης και της κατανόησης: Οι εκπαιδευόμενοι συμμετέχουν σε συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές και είναι πιο ενεργοί και επικεντρώνονται καλύτερα στο θέμα που μελετούν. Αυτό βοηθά στην κατανόηση και στην απόκτηση πιο συνεκτικής αντίληψης του θέματος
3. Ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της κριτικής σκέψης: Οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές τους ενθαρρύνουν να αναπτύξουν δημιουργικές ιδέες και να σκέφτονται κριτικά για το θέμα που μελετούν. Μπορούν να συμμετάσχουν σε συζητήσεις, σε διαδραστικά παιχνίδια και σε σενάρια που εγείρουν τον προβληματισμό, όπου μπορούν να εκφράσουν τις ιδέες τους και να εξετάσουν και να αξιολογήσουν τις ιδέες των άλλων. Μέσω αυτής της ανταλλαγής ιδεών και απόψεων, οι μαθητές αναπτύσσουν τη δημιουργικότητά τους και εξασκούν την κριτική σκέψη τους, με αποτέλεσμα να βελτιώνεται η ικανότητά τους, να εξετάζουν και να αξιολογούν τα πράγματα από διαφορετικές σκοπιές. Αναλαμβάνουν τη δική τους μάθηση, τη μορφοποιούν.

Σύνοψη

Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι που έχουν κρίση και κοινωνική υπόσταση, κατασταλαγμένη εμπειρία και διάθεση αναθεωρητική είναι το έμψυχο υλικό που με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα μπορεί η εκπαιδευτής να εφαρμόσει τις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές. Ο ενήλικας της επιζητά, του ταιριάζουν, τον ενεργοποιούν, είναι έτοιμος και έχει το υπόβαθρο να μάθει από αυτές και ιδιαίτερα στη γλώσσα που κάθε της έκφανση επικοινωνεί μηνύματα πολλαπλά και απαιτείται συνθετικότητα για να την κατανοήσουν κριτικά, πλουραλισμός και διεργασίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

4.1 Κριτική Γλωσσική Επίγνωση στους ενήλικες εκπαιδευόμενους

Καθίσταται επιτακτική η ανίχνευση των ενδεδειγμένων συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών που θα συμβάλουν αποτελεσματικά στο εγχείρημα της απόκτησης της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης.. Έχουν γίνει πολλές έρευνες ήδη που αφορούν τη σημασία της επαγγελματικής συνεχιζόμενης κατάρτισης του ενήλικα και των συμμετοχικών τεχνικών που ενδείκνυνται.

Όμως ο ακρογωνιαίος λίθος της προσωπικής και κοινωνικής εξέλιξης είναι η σκέψη και ο σφαιρικά σκεπτόμενος συλλογίζεται διαλογιζόμενος εσωτερικά. Αξίζει να διερευνηθεί λοιπόν πως με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο θα αποκτηθεί βαθιά γλωσσική επίγνωση και τι αυτή η κατάκτηση σημαίνει για τον διδασκόμενο και την κοινωνία.

Η κριτική γλωσσική επίγνωση έχει απασχολήσει πολλούς φιλοσόφους και γλωσσολόγους κατά τη διάρκεια της ιστορίας. Τον τελευταίο αιώνα συνειδητοποιήθηκε από τους λόγιους ότι γλώσσα και σκέψη είναι αλληλένδετες, ότι η γλώσσα ενδυναμώνει τη λογική και την έκφραση ως πολιτική πράξη, ως πράξη ελευθερίας. Συνειδητοποιήθηκε ότι οι προτάσεις είναι αλήθειες και στοιχειοθετούν σημασίες που προϋποθέτουν σκέψη, λογική και πάνω από όλα κριτική και αναστοχαστική ικανότητα. Η ανθρώπινη σκέψη “ενηλικιώνεται” μέσα από την κριτική γλωσσική επίγνωση, αποκτά κύρος, κριτική ικανότητα και ανεξαρτησία.

Ο Ludwig Wittgenstein (1953), ασχολήθηκε με τη φιλοσοφία της γλώσσας στο βιβλίο του “φιλοσοφικές έρευνες” ή φιλοσοφικές επιστολές του και συνέδεσε τη φιλοσοφία της γλώσσας με την κριτική γλωσσική επίγνωση. Το γεγονός, η κατάσταση, υπάρχει στη σκέψη, η σκέψη εκλογικεύει τα γεγονότα και γίνεται πρόταση νοηματοδοτώντας τα πάντα σε συνάρτηση με την αλήθεια. Η συνάρτηση της γλώσσας, της σημασίας και της ανάγκης για ακρίβεια στο νοήματα. Η λογική σύνταξη της γλώσσας τακτοποιεί την αταξία και τον τυχαίο του κόσμου.

Ο Fairclough (1995) στην κριτική γλωσσική επίγνωσή του, ισχυρίζεται ότι η κριτική ανάλυση λόγου στοχεύει στο να είναι ικανός χρήστης της

γλώσσας να ανιχνεύσει πως η γλώσσα δομεί την κοινωνική πραγματικότητα και τα πολιτισμικά οικοδομήματα.

Τα προγράμματα γλωσσικής εκπαίδευσης οφείλουν να δημιουργούν εκπαιδευόμενους που θα κρίνουν, θα αμφισβητούν, θα διερωτώνται, θα προσεγγίζουν κριτικά και σε βάθος κάθε κείμενο που ουσιαδώς είναι φορέας μηνυμάτων, εξουσιαστικών δομών και υπόρρητων υπαγορεύσεων.

Η γλώσσα συνδέεται με ιδεολογίες και θέσεις ισχύος, κρύβει πρακτικές ελέγχου και χειραγώγησης και οφείλει η κριτική γλωσσική επίγνωση να οπλίσει το υποκείμενο με κρίση για ενεργό συμμετοχή στα κοινά και υποψιασμένη στάση απέναντι σε μηχανισμούς ελέγχου. Παρόμοια είναι η προσέγγιση του P. Freire (1985) που έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο οποίος επίσης θεωρεί την κριτική γλωσσική επίγνωση όπλο και προϋπόθεση για την ελευθερία, τη δημοκρατία και την πρόοδο των κοινωνιών, καθώς και την πνευματική χειραφέτηση των πολιτών.

Η κριτική ανάλυση λόγου του Fairclough και του Freire (1977, 1978), φυσικά αφορά ενήλικες που μπορούν να δουν αυτή την οπτική της γλώσσας σε ηλικίες από το τέλος της εφηβείας και ύστερα.

Η Gloria Anzaldua, Μεξικανή - Αμερικανίδα συγγραφέας και λόγια (1987), έχει ασχοληθεί με το πώς διασταυρώνεται η γλώσσα, ο πολιτισμός και η ταυτότητα. Πώς συνδυάζεται η κριτική γλωσσική επίγνωση με την ικανότητα να μπορεί κανείς να αντισταθεί στην κοινωνική καταπίεση, ώστε να προάγεται η κοινωνική δικαιοσύνη. Η γλώσσα είναι ένα κλειδί που μπορεί να δώσει την πρόσβαση στην κοινωνική ανέλιξη και να οδηγήσει σε ανοιχτά κοινωνικά συστήματα. Αντίθετα όμως μπορεί και να οδηγήσει κάποιες κοινωνικές ομάδες στον αποκλεισμό, εάν σημειώνεται λεξιπενία.

Η ανυπαρξία της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης σε κοινωνίες της Νοτίου Αμερικής ή σε πληθυσμιακές μειονοτικές ομάδες της Βόρειας, οδήγησαν ολόκληρους πληθυσμούς σε υποβιβασμό. Χωρίς κριτική γνώση της γλώσσας τμήματα της κοινωνίας περιφερειοποιούνται, αποδυναμώνονται πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά. Το ζήτημα των δικαιωμάτων στη γλώσσα είναι θέμα τελικά ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η κριτική γλωσσική επίγνωση όταν δεν κατακτάται όπως σε κοινωνίες αποικιακές της Νοτίου Αμερικής, στερεί ισότητα και ευκαιρίες.

Η Deborah Cameron (1985, 2003), Βρετανή καθηγήτρια στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, έχει συγγράψει εκτεταμένο έργο και έχει μελετήσει την σχέση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης με τις διακρίσεις ανάμεσα στα δύο φύλα και το πώς αυτές συνεχίζουν να υφίστανται. Η γλώσσα είναι το κλειδί για να τη διαιώνιση ή την παύση τέτοιων ανισοτήτων και την άρση φαλλοκρατικών αντιλήψεων.

4.2 Έρευνες για την Κριτική Γλωσσική Επίγνωση

Μελέτη που διεξήχθη από τον Widdwson (1998), έδειξε ότι πράγματι υπάρχει πολλές φορές διαφορά ανάμεσα στο πραγματικό νόημα των κειμένων και στο πώς αυτό ερμηνεύεται και αυτό βέβαια εγείρει ερωτήματα που αφορούν και πάλι τη χειραγώγηση της σκέψης και τη σχέση της γλώσσας με τις κυρίαρχες ιδεολογίες και τις πολιτικές και πολιτισμικές επιταγές. Η έρευνα προκρίνει την κριτική γλωσσική ανάλυση στην παιδαγωγική διαδικασία, ώστε οι ενήλικες μαθητές να μην είναι φερέφωνα αλλά να μάθουν να περνούν τα κείμενα από το βάσανο της κριτικής ανάλυσης, ώστε με συνειρμούς να κατανοούν τις κοινωνικές πτυχές.

Παρόμοια έρευνα του (Kramch, 2000), υπέδειξε ότι οι μαθητές ενήλικες κολεγίου στη Σαγκάη μέσω της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης απέκτησαν την ικανότητα σταδιακά να κατανοούν και να αναλύουν τη νοοτροπία του δυτικού πολιτισμού και αντιστρόφως. Μετά από τρίμηνη διδασκαλία αναδείχθηκε ως θέμα συζήτησης ότι η επίγνωση της γλώσσας συνεπικουρεί στην πολιτιστική προσέγγιση μέσω της έγκρισης και της ανάλυσης των διαφορετικών πολιτισμικών χαρακτηριστικών.

Η Sue Winton (2022), ασχολήθηκε εντατικά με τα θέματα δημοκρατίας και ισότητας στην εκπαίδευση καθώς και τη συμμετοχικότητα στον Καναδά, χρησιμοποίησε συμμετοχικής φύσεως τεχνικές για να μελετήσει τη σταδιακή κατάκτηση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης σε ομάδα ενηλίκων στον Καναδά, συμπεριλαμβάνοντας πρόγραμμα γλωσσικής εκμάθησης που συστηματικά εστίαζε σε ζητήματα γλώσσας και επιβολής δύναμης. Συνέδεε τη γνώση της γλώσσας με τη δημοκρατία και την αποφυγή διακρίσεων

εκφοβισμού στην εκπαίδευση (Sue Winton, 2008). Συνέδεσε τη Κ.Γ.Ε. με την κοινωνικοποίηση, τη δημοκρατική συνείδηση, την ανεκτικότητα, και πως όλα τα παραπάνω περνούν από την εκπαίδευση.

Η Deborah P. Britzman στο πανεπιστήμιο του York, διεξήγαγε στις Ηνωμένες Πολιτείες έρευνα (2003) χρησιμοποιώντας ψυχανalyτικές αφηγηματικές μεθόδους για να μελετήσει την κριτική γλωσσική επίγνωση ομάδα ενήλικων εκπαιδευομένων στη λογοτεχνία. Μελέτησε την επιρροή των λογοτεχνικών κειμένων σε αυτούς και την αμφίδρομη σχέση των εμπειριών τους με τα λαμβανόμενα μηνύματα από τα λογοτεχνικά κείμενα. Πώς τα αντιλαμβάνονται και πώς παράγουν λόγο οι ίδιοι βάσει όλων όσων μελετούν στη λογοτεχνία. Πώς η γλώσσα αντικατοπτρίζεται στην οπτική τους για την κοινωνία, τις σχέσεις εξουσίας, την τέχνη, τη λογοτεχνία.

Οι Pennycook (2001), Maconi (2019), ως ερευνητές διεξήγαγαν έρευνα εθνογραφικής φύσεως περισσότερο για να προσεγγίσουν θέματα γλώσσας και δύναμης στην εκπαίδευση ενηλίκων στη Νότια Αφρική. Με συμμετοχικές μεθόδους, παρατήρηση, συνεντεύξεις και ανάλυση κειμένων εξέτασαν πώς η γλώσσα χρησιμοποιείται για να συντηρήσει αλλά και για να καταπολεμήσει εξίσου κοινωνικές ιεραρχίες και κοινωνικές ανισότητες αντίστοιχα. Πως οι ενήλικες κριτικά πρέπει να αντιλαμβάνονται την επιρροή της γλώσσας στο να δημιουργεί και να άρει διακρίσεις (Pennycook, Maconi, 2019).

Οι Smith A. και Brown J., το 2018 σε έρευνά τους, μελέτησαν την χρησιμότητα των συμμετοχικών προσεγγίσεων που οδηγούν στην ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία. Διερεύνησαν το πως οι εκπαιδευόμενοι δυνητικά δείχνουν περισσότερο ενδιαφέρον στις συζητήσεις που προάγουν την κριτική, που αναλύουν ζητήματα με βάση την άρτια γλωσσική γνώση. Τους ελκύουν και αποδίδουν μέσω των ενεργητικών μεθόδων και επιδιώκουν να έχουν αυτοί τον κυρίαρχο ρόλο στην μάθηση για την εκπαιδευτική διαδικασία στην οποία συμμετέχουν. Το εκλαμβάνουν ως δημιουργική πρόκληση και έτσι αναπτύσσουν συμμετοχικά τις κριτικές γλωσσικές τους δεξιότητες.

Σε άλλη έρευνα πάλι του Norton Bonny (2013) και Li X. ,στο University of British Columbia στον Καναδά που αφορούσε στην κριτική γλωσσική επίγνωση, διαπιστώθηκε πως αυτή δρα καταλυτικά στην σύλληψη και την

διευκόλυνση της εκμάθησης των δεύτερων γλωσσών για τους ενήλικες.

Διερευνήθηκαν τα θεωρητικά θεμέλια οι παιδαγωγικές πρακτικές και οι προκλήσεις που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την προαγωγή της εκμάθησης των δεύτερων γλωσσών στους ενήλικες. Μπορεί βέβαια η συγκεκριμένη έρευνα να μην εστιάζει στις συμμετοχικές μεθόδους, όμως εμβαθύνει στον καταλυτικό ρόλο της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης. Εξάλλου, στις ενεργητικές συμμετοχικές πρακτικές και στο πως αυτές συνδυάζονται με την κριτική γλωσσική επίγνωση, δυστυχώς ο αριθμός των υπάρχουσών ερευνών είναι εξαιρετικά περιορισμένος.

Μελέτη που διεξήχθη επίσης το 2019, από τους Johnson Karen και Colombek Paula ,καθηγήτρια στο πανεπιστήμιο της Φλόριντα στο τμήμα Γλωσσολογίας, επίσης ασχολήθηκε με το πόσο ωφέλιμη αποβαίνει η εφαρμογή και κατάκτηση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης σε τάξεις ενηλίκων που μαθαίνουν τα αγγλικά ως δεύτερη γλώσσα. Δίνει έμφαση στους τρόπους με τους οποίους μπορούν οι εκπαιδευτές να ενσωματώσουν δραστηριότητες και υλικό που συμβάλλουν στην Κριτική Γλωσσική Επίγνωση και έτσι να ενθαρρύνουν την κριτική σκέψη, ενισχύοντας την ανάπτυξη των ζητούμενων γλωσσικών δεξιοτήτων.

Επίσης, έρευνα των Chen Y. και Li X. το 2017, που έγινε σε ενήλικες μετανάστες, ασχολήθηκε με την επίδραση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης στην εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής από τους μετανάστες. Πραγματεύεται το πως η κατάκτηση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν τη γλώσσα, το πως δημιουργούν τις νέες τους πολιτιστικές ταυτότητες και πως ενσωματώνονται μέσω της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης στο νέο γλωσσικό περιβάλλον και την περιρρέουσα κουλτούρα. Αν κάποιος έχει κατακτήσει την κριτική γλωσσική επίγνωση στην μητρική του γλώσσα, συνεπικουρεί καταλυτικά στην ενσωμάτωσή του την νέα κοινωνία όπου μετανάστευσε. Η ικανότητά του αυτή του δίνει τα εφόδια και την κεκτημένη σφαιρική γνώση να επιτύχει βαθύτερη κατανόηση του νέου κοινωνικού περιβάλλοντος και είναι καταλύτης στο να αποφύγουμε την περιθωριοποίηση των ενηλίκων μεταναστών.

Τέλος, μελέτες σε σχέση με την κριτική γλωσσική επίγνωση και την εφαρμογή της σε τάξεις ανηλίκων έχουν εκπονηθεί από τους Sarah J. και

Shin T. του πανεπιστημίου του Μέριλαντ στη Βαλτιμόρη το 2016, 2017 και το 2019. Οι έρευνες αυτές που έγιναν σε τάξεις ενηλίκων με προγράμματα στην κοινότητα, οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι η εφαρμογή των προγραμμάτων που ενισχύουν την κριτική γλωσσική επίγνωση σε ενήλικες με βάση τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν στη συγκεκριμένη κοινότητα, βοήθησαν αποτελεσματικά τους εκπαιδευόμενους. Υπογραμμίστηκε το γεγονός ότι οι εκπαιδευτές οφείλουν να αναζητούν πρακτικές, στρατηγικές και δραστηριότητες που ενισχύουν την κριτική ανάλυση του λόγου, γιατί αυτό οδηγεί στον γραμματισμό των ενηλίκων γιατί τους βοηθά να αποκωδικοποιούν σχέσεις εξουσίας και στρατηγικές επιβολής.

Σύνοψη

Αυτό που σαφώς εξάγεται ως συμπέρασμα από την παραπάνω βιβλιογραφική ανασκόπηση είναι πως η κριτική γλωσσική επίγνωση είναι το υπερόπλο του αυριανού και σημερινού πολίτη, που ως ενήλικας ή και λίγο πριν την ενηλικίωση κάθε πολίτης είναι ιδανικό σε ένα βαθμό να έχει κατακτήσει. Οι έρευνες βέβαια και οι γλωσσολόγοι έχουν περιορισμένα αναφερθεί συγκεκριμένα στους ενήλικες. Εδράζουν την αρχή της θεωρητικής προσέγγισης της διδασκαλίας τους από τη μαθητική βάση οδεύοντας προς την ενηλικίωση, ώστε να διαμορφώσουν κριτική συνείδηση. Η αλήθεια είναι ότι η κατάκτηση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης είναι εξελικτική και διαλεκτική διαδικασία. Είναι όμως κατάκτηση κυρίως του ενήλικα, ως πραγματικότητα και ως αναγκαιότητα

Ο ενήλικας οφείλει ως διαμορφωτής να την κατακτά, αλλά είναι και πιο πιθανό να την κατέχει διότι η ωριμότητα είναι απαραίτητη προϋπόθεση και επιταγή για να ερμηνεύει κανείς κριτικά τόσο μεγάλο εύρος κειμένων με τόσο διαφορετικές αναφορές και σκοπιμότητες. Ένας ενήλικας μπορεί να έχει τέτοιο φάσμα ερεθισμάτων σφαιρικής υφής και πολυποίκιλων πηγών. Η κριτική γλωσσική επίγνωση προϋποθέτει και εμπειρία και συνείδηση της περιρρέουσας κατάστασης και επομένως ενηλικιότητα σκέψης και γνώσης.

B ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.

5.1 Αναγκαιότητα και σημασία της έρευνας

Η αναγκαιότητα και η σημασία της παρούσας έρευνας έχει ήδη διαφανεί από τα προαναφερθέντα στα κεφάλαια που έχουν προηγηθεί. Υπάρχουν έρευνες για την κριτική γλωσσική επίγνωση, θεωρητικοί που έχουν ασχοληθεί εκτενώς, φιλόσοφοι και επιφανείς γλωσσολόγοι. Έχουν εκπονηθεί εργασίες που βρίσκονται σε αποθετήρια πανεπιστημίων για το τι είναι και ποια η σημασία της Κριτικής Γλωσσικής Επίγνωσης. Έχουν σταλεί στους εκπαιδευτικούς επανειλημμένα οδηγίες για το πώς θα προσεγγίζουν κριτικά τα λογοτεχνικά κείμενα, τα άρθρα και τα δοκίμια στις τάξεις. Έχει προκριθεί στο Γυμνάσιο και το Λύκειο η σημασία της κριτικής γλωσσικής ανάλυσης, η συνυποδηλώσεις, οι κειμενικοί δείκτες, το συγκεκριμένο, η διακειμενικότητα, το περικείμενο. Ιδιαίτερα στο Λύκειο έχει δοθεί μεγάλη έμφαση από τους εκπαιδευτικούς, ώστε να έχουμε κριτικά σκεπτόμενους μαθητές, που είναι και το μείζον για το μέλλον των κοινωνιών της πληροφορίας, της διαφήμισης και της προπαγάνδας.

Ο μαθητής του Λυκείου είναι ο αυριανός ενήλικας. Όμως δεν έχουν προηγηθεί επαρκείς έρευνες για το πως κατακτούν οι ενήλικες μαθητές την κριτική γλωσσική επίγνωση. Πώς φοιτώντας σε εσπερινά λύκεια ή σε άλλες εκπαιδευτικές δομές και με ποικίλες υποχρεώσεις, εργαζόμενοι ή καταρτιζόμενοι, θα κατορθώσουν να κατακτήσουν την κριτική γλωσσική επίγνωση που τόσο επιτακτική καθίσταται σε ένα περιβάλλον προκλήσεων.

Ποιες είναι οι κατάλληλες μέθοδοι ή πιο σωστά οι τεχνικές, πως θα τους προσελκύσουν το ενδιαφέρον οι εκπαιδευτικοί να ενεργοποιηθούν;

Πώς θα τους δοθεί το έναυσμα, το κίνητρο, το ενδιαφέρον να ασχοληθούν ενδελεχώς με τη γλώσσα, με πολύπλοκα κείμενα που απαιτούν επίπονες πνευματικές διεργασίες. Σαφώς, οι ενήλικες προτιμούν τις ενεργητικές συμμετοχικές τεχνικές. Αξίζει λοιπόν να ανιχνευτεί το ποιες θα ήταν οι πιο ενδεδειγμένες και πόσο σημαντικές είναι για τους ενήλικες. Πόσο

τους βοηθά να γίνονται όλο και πιο ικανοί, να αποδομούν τα επιτηδευμένα εκπεμπόμενα υπόρρητα μηνύματα μέσω ελκυστικών σε αυτούς πρακτικών.

5.2 Πληθυσμός και πρωτοτυπία της έρευνας

Προσεγγίστηκαν λοιπόν μαθητές ενήλικες εσπερινού ΕΠΑΛ, με τρόπο απλό και κατανοητό με ερωτηματολόγια εύληπτα και σαφή και κλήθηκαν να απαντήσουν για το ποιες τεχνικές προτιμούν περισσότερο στην καταβολή της προσπάθειάς τους να γίνουν άρτιοι και κριτικοί γνώστες της γλώσσας, στο πλαίσιο της διδασκαλίας των Γλωσσικών τους μαθημάτων. Επιλέχθηκαν ως οι πλέον κατάλληλοι εκπαιδευόμενοι λόγω της φύσεως των στόχων τους πέραν της τυπικής εκπαίδευσης. Συνειδητοποιημένοι, ενήλικες και με πλήρη επίγνωση ότι η γνώση της γλώσσας είναι σκέψη, δύναμη και αναγκαιότητα.

Η πρωτοτυπία του εγχειρήματος συνίσταται στο ότι δεν υπάρχουν πολλές διαθέσιμες έρευνες σε ενήλικες εκπαιδευόμενους που να μας μιλούν για το πόσο πολύ τους ενδιαφέρει να αποκωδικοποιούν την περιρρέουσα κατάσταση και κάθε ερέθισμα και το πως η γλωσσική ανάλυσή τους γίνεται πιο ελκυστική, γόνιμη και δημιουργική. Είναι πολύ ενδιαφέρον να διαπιστωθεί ποιες τεχνικές τους τραβούν την προσοχή στην τάξη και το πλαίσιο διδασκαλίας που κατανοούν. Με ποιο τρόπο αισθάνονται πιο άμεση την εμπλοκή τους στα γλωσσικά μαθήματα, ώστε να γίνονται περισσότερο κριτικά σκεπτόμενοι με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο, κάτι που δεν έχει μελετηθεί επαρκώς μέχρι σήμερα.

5.3 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των ενήλικων εκπαιδευόμενων σχετικά με τη συμβολή των συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών στην κατάκτηση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης.

Ο ερευνητικός στόχος είναι να διαπιστωθεί ο ρόλος που διαδραματίζουν οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές στην απόκτηση και

στην κατάκτηση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης για τους ενήλικες, ποιες συγκεκριμένα είναι αυτές, καθώς ο ρόλος τους είναι καθοριστικός για την προσωπική τους εξέλιξη, αλληλεπίδραση και συνείδηση των κοινωνικών εξελίξεων.

Ερευνητικά ερωτήματα:

α. Ποιες ΣΕΤ γνωρίζουν οι ερωτώμενοι ως πιο ενδεδειγμένες συμμετοχικές τεχνικές που συμβάλλουν στην κατάκτηση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης για τους ενήλικες εκπαιδευόμενους (οι απόψεις τους).

β. Ποιες συγκεκριμένα και πως αυτές συντελούν στην καλύτερη κατανόηση κάθε είδους κειμένου, όπως άρθρα, δοκίμια και λογοτεχνικά κείμενα.

γ. Τέλος, πως η γνώση αυτή συντελεί στην πληρέστερη κατανόηση της κοινωνικής πραγματικότητας, την προσωπική τους ανάπτυξη και την κατανόηση υπόρρητων μηνυμάτων και σχέσεων εξουσίας.

5.4 Δείγμα έρευνας

Στην παρούσα έρευνα ο πληθυσμός της έρευνας ήταν ενήλικες μαθητές ΕΠΑΛ. Συγκεκριμένα στην έρευνα συμμετείχαν ενήλικες μαθητές ΕΠΑΛ που προσεγγίστηκαν, και συνολικά συμπεριλήφθηκαν στη μελέτη 33 άτομα. Η προσέγγιση του δείγματος έγινε με τη μέθοδο της τυχαίας «βολικής» δειγματοληψίας. Αυτή η μέθοδος δειγματοληψίας δίνει στον / στην ερευνητή / τρια τη δυνατότητα να προσεγγίσει ένα ικανοποιητικό μέρος του πληθυσμού που βρίσκεται κοντά του / της. Στη βιβλιογραφία το «βολικό» δείγμα συναντάται και ως «ευκαιριακό» ή «συμπτωματικό» ή «ευκαιρίας» ή και ακόμη «ευκολίας», καθώς υπάρχει η δυνατότητα εύκολης πρόσβασης (Cohen et al. 2008). Η μέθοδος αυτή επιλέχθηκε γιατί είναι ταχεία και μη δαπανηρή διαδικασία για να υπάρξει μια συλλογή δεδομένων σε σύντομο χρονικό διάστημα. Αξίζει ν' αναφερθεί ότι τα ευρήματα της έρευνας δεν μπορούν να γενικευτούν αλλά αναφέρονται στο δείγμα της έρευνας.

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος των ενηλίκων εκπαιδευομένων που αποτέλεσαν τον πληθυσμό αναφοράς της έρευνας ήταν

άντρες και γυναίκες με πολύ μικρό ποσοστό πλειοψηφίας στις δευτέρες. Ο μέσος όρος ηλικίας ήταν περίπου 39 έτη και οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν μαθητές της τρίτης λυκείου, με τους μαθητές της δευτέρας λυκείου και της πρώτης να ακολουθούν σε φθίνον ποσοστό. Σε πολύ μεγάλο ποσοστό είναι εργαζόμενοι του ιδιωτικού τομέα περισσότερο, του Δημοσίου λιγότερο, και σε πολύ μικρό ποσοστό ελεύθεροι επαγγελματίες και αυτό απασχολούμενοι . Οι περισσότεροι από αυτούς είχαν και αρκετή προϋπηρεσία και επομένως μεγάλη επαγγελματική και κοινωνική εμπειρία. Ο μέσος όρος προϋπηρεσίας ήταν περίπου τα 18 χρόνια πράγμα που σημαίνει ότι οι περισσότεροι από αυτούς είχαν αντίληψη της κοινωνικής πραγματικότητας ως συμμετοχοί της είχαν πρότερες εμπειρίες ήδη παγιωμένες. Είναι σαφές πως μια ομάδα τέτοια ενηλίκων εκπαιδευομένων απαιτεί την συμμετοχή την συνεργασία και το διάλογο στα πλαίσια της διδακτικής διαδικασίας, έχει τις αναφορές, τις εικόνες, την προηγούμενη γνώση και τα ερεθίσματα.

5.5 Μέθοδος και εργαλείο συλλογής δεδομένων

Μια πρωτογενής, ποσοτική, δειγματοληπτική έρευνα με το ερωτηματολόγιο ως εργαλείο συλλογής δεδομένων διεξήχθη χρησιμοποιώντας ερωτηματολόγια. Αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί ποσοτική συλλογή δεδομένων μέσω ερωτηματολογίου. Επειδή τα αποτελέσματα είναι αντικειμενικά και οι ερευνητές / τριες δεν γνωρίζουν ποιος απαντά σε κάθε ερώτηση, επιλέχθηκε μια ποσοτική προσέγγιση για τη μελέτη.

Ο όρος συμμετοχικές τεχνικές, που διερευνάται, αφορά στις τεχνικές που προωθούν την ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία και ενισχύουν την βιωματική μάθηση. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο που περιλάμβανε ερωτήσεις αρχικά για τα προσωπικά στοιχεία των συμμετεχόντων και έπειτα ερωτήσεις για τις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές και τη κριτική γλωσσική επίγνωση. Συγκεκριμένα, το ερευνητικό εργαλείο περιλάμβανε συνολικά 12 ερωτήσεις

κλειστού τύπου. Οι πρώτες ερωτήσεις αφορούσαν τα προσωπικά στοιχεία των συμμετεχόντων όπως το φύλο, η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση, η τάξη φοίτησης, το αν εργάζονται, και αν ναι σε ποιον τομέα και πόσα έτη υπηρεσίας έχουν. Στη συνέχεια υπήρχαν οι ερωτήσεις για τις εκπαιδευτικές τεχνικές στις οποίες μπορούσαν σε κάποιες να επιλέξουν πάνω από μια απαντήσεις και σε άλλες να δηλώσουν το βαθμό διαφωνίας ή συμφωνίας τους σύμφωνα με την 5βάθμια κλίμακα Likert όπου 1=Διαφωνώ απόλυτα, 2=Διαφωνώ, 3=Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4=Συμφωνώ και 5=Συμφωνώ απόλυτα.

5.6 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2023. Για να ολοκληρωθεί η συμπλήρωση από τους συμμετέχοντες δεν απαιτούνταν πάνω από 10 λεπτά. Τα ερωτηματολόγια διαμοιράστηκαν στους δυνητικούς συμμετέχοντες δια ζώσης, ενώ στην αρχή του ερωτηματολογίου παρασχέθηκαν οδηγίες σχετικά με τον τρόπο συμπλήρωσής του.

5.7 Ανάλυση αποτελεσμάτων

Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική έρευνα με τη χρησιμοποίηση του ερωτηματολογίου. Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS έκδοση 22. Για τις κατηγορικές και ποιοτικές μεταβλητές παρουσιάζονται οι συχνότητες (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) και απεικονίζονται σε γραφήματα ενώ για τις αριθμητικές μεταβλητές, τα μέσα θέσης και διασποράς, δηλαδή οι μέσοι όροι, οι τυπικές αποκλίσεις, οι ελάχιστες και οι μέγιστες τιμές. Τέλος, εξετάστηκε η σχέση των ερωτήσεων με το κριτήριο t-test για ανεξάρτητα δείγματα, η ανάλυση διακύμανση και ο δείκτης συσχέτισης Pearson r και παρουσιάζονται μόνο τα στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα.

5.8. Εγκυρότητα και αξιοπιστία

Η επιλογή της έρευνας έγινε για να συλλεχθούν δεδομένα με τρόπο αντικειμενικό χωρίς την επίδραση προσωπικών αντιλήψεων και πεποιθήσεων της ερευνήτριας. Έτσι, η έρευνα πραγματοποιείται με αντικειμενικότητα και απεικονίζεται πιο ορθά η πραγματικότητα, χωρίς να υπάρχει επηρεασμός από τα προσωπικά πιστεύω της ερευνήτριας. Επιπλέον, «η συλλογή των στοιχείων πραγματοποιείται μέσω ενός κλειστού τύπου ερωτηματολογίου (Ψαρρού & Ζαφειρόπουλος 2001) αλλά και γίνεται αναφορά στα συμπεράσματα σε βιβλιογραφία και έρευνες παρόμοιου περιεχόμενου».

5.9 Δεοντολογία της έρευνας

Στους συμμετέχοντες αυτής της μελέτης δόθηκε μια ενημερωτική επιστολή που εξηγούσε τον σκοπό, τον σχεδιασμό και τα οφέλη της έρευνας. Στην επιστολή τονιζόταν ότι ελήφθησαν υπόψη όλοι οι ηθικοί παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου του Κώδικα Δεοντολογίας, για να διασφαλιστεί η εμπιστευτικότητα της έρευνας και η ανωνυμία των συμμετεχόντων. Ο ερευνητής ήταν διαθέσιμος να απαντήσει σε οποιεσδήποτε ερωτήσεις και να λάβει ενημερωμένη συγκατάθεση από τους συμμετέχοντες, παρέχοντας τα στοιχεία επικοινωνίας του (email και τηλέφωνο). Επιπλέον, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ότι θα μπορούσαν να αποσυρθούν από την έρευνα εάν δεν αισθάνονταν άνετα με τις διαδικασίες. Η μελέτη δεν απέκρυψε καμία πληροφορία από τους συμμετέχοντες και όλες οι λεπτομέρειες αποκαλύφθηκαν από την αρχή. Τέλος, τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια αποθηκεύτηκαν με ασφάλεια στον προσωπικό υπολογιστή του ερευνητή, προστατευμένα από ισχυρούς κωδικούς ασφαλείας και καταστράφηκαν μετά την ολοκλήρωση της στατιστικής ανάλυσης.

5.10 Περιορισμοί έρευνας

Οι περιορισμοί που εντοπίστηκαν κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της εργασίας αφορούν κυρίως περιορισμούς που σχετίζονται με τις ποσοτικές έρευνες που πραγματοποιούνται και έχουν να κάνουν με ζητήματα

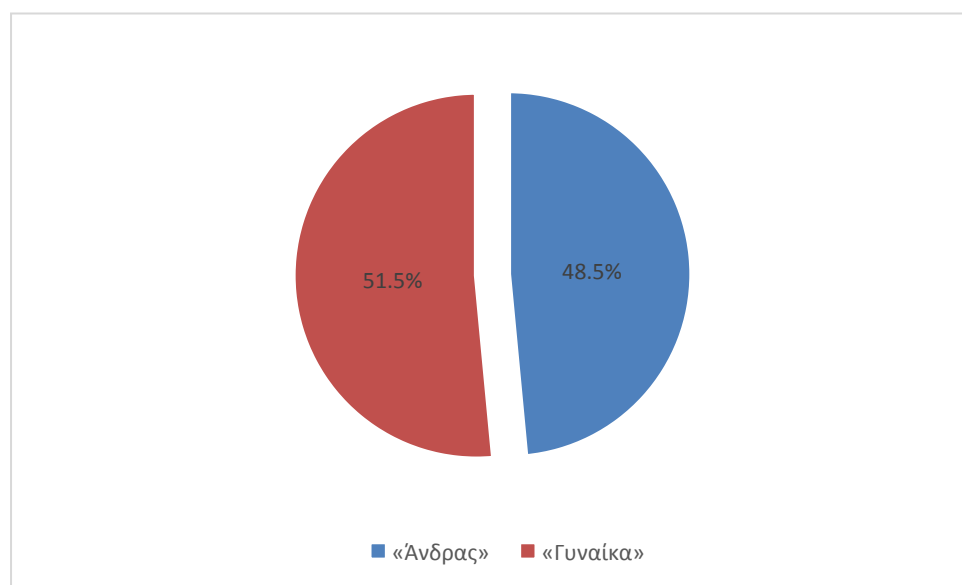
κατανόησης από τους συμμετέχοντες του ερωτηματολογίου. Εντούτοις, έγινε προσπάθεια να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα με την ύπαρξη διευκρινιστικών οδηγιών στην εισαγωγή του ερωτηματολογίου. Επίσης, υπήρξε περιορισμός δείγματος συμμετεχόντων και χρόνου διεξαγωγής της έρευνας καθώς πρόκειται για εργασία μεταπτυχιακού επιπέδου με συγκεκριμένες ημερομηνίες παράδοσης.

5.11 Αποτελέσματα

Αρχικά, θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα των απαντήσεων του δείγματος για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους. Για το φύλο των μαθητών παρατηρούμε ότι το 48,5% είναι άντρες και το 51,5% γυναίκες.

«Πίνακας 1. "Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) του φύλου των ατόμων του δείγματος".»

«Φύλο»	N	%
«Άνδρας»	16	48,5
«Γυναίκα»	17	51,5
«Σύνολο»	33	100

«Εικόνα 1. "Γράφημα πίτας για το φύλο των ατόμων του δείγματος".»

Έπειτα, τα άτομα ρωτήθηκαν για την ηλικία τους και από τον ακόλουθο πίνακα συμπεραίνουμε ότι η μικρότερη ηλικία είναι τα 17 έτη, η μεγαλύτερη τα 58 έτη, η μέση τιμή ισούται με 39 έτη και η τυπική απόκλιση είναι 12,61.

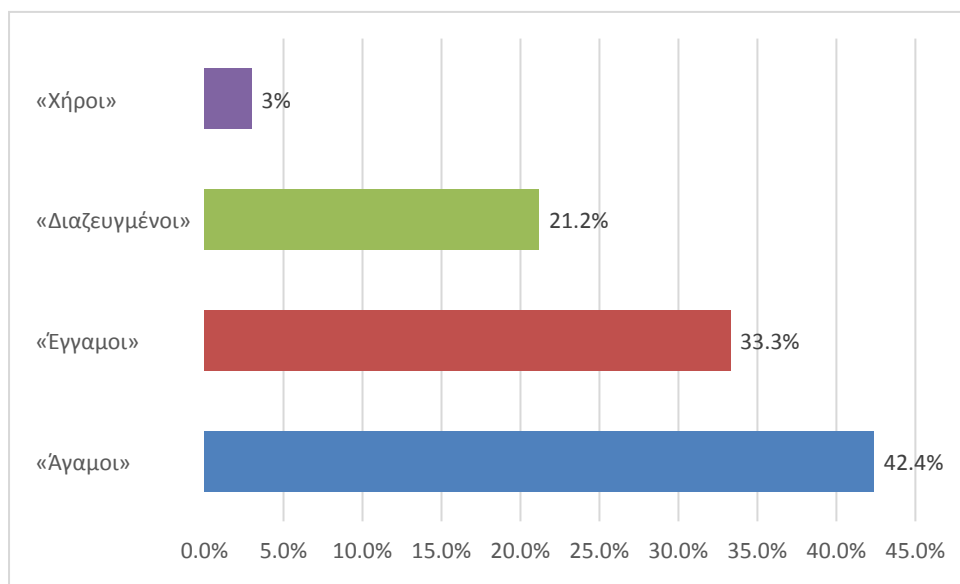
Πίνακας 2. " Περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες (ελάχιστη και μέγιστη τιμή, μέσος όρος, τυπική απόκλιση) για την ηλικία των ατόμων του δείγματος".

	«Ελάχιστη τιμή»	«Μέγιστη τιμή»	«Μέσος όρος»	«Τυπική απόκλιση»
«Ηλικία»	17	58	38,90	12,61

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων, το 42,4% είναι άγαμοι, το 33,3% είναι έγγαμοι, το 21,2% διαζευγμένοι και το 3% είναι χήροι.

«Πίνακας 3. "Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) της οικογενειακής κατάστασης των ατόμων του δείγματος".»

«Οικογενειακή κατάσταση»	N	%
«Άγαμοι»	14	42,4
«Έγγαμοι»	11	33,3
«Διαζευγμένοι»	7	21,2
«Χήροι»	1	3
«Σύνολο»	33	100

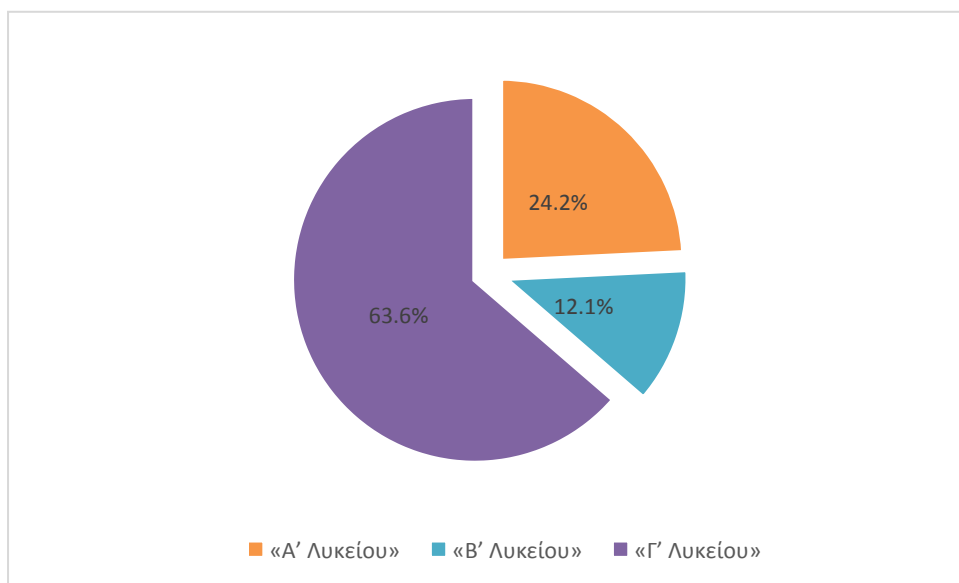

Εικόνα 2. "Ραβδόγραμμα για την οικογενειακή κατάσταση των ατόμων του δείγματος".»

Έπειτα, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για την τάξη φοίτησής τους και το 24,2% φοιτά στην Α' Λυκείου, το 12,1% στην Β' Λυκείου και τα περισσότερα άτομα, το 63,6%, είναι μαθητές της Γ' Λυκείου.

«Πίνακας 4. "Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) της τάξης φοίτησης των ατόμων του δείγματος".»

«Τάξη φοίτησης»	N	%
«Α' Λυκείου»	8	24,2
«Β' Λυκείου»	4	12,1
«Γ' Λυκείου»	21	63,6
«Σύνολο»	33	100

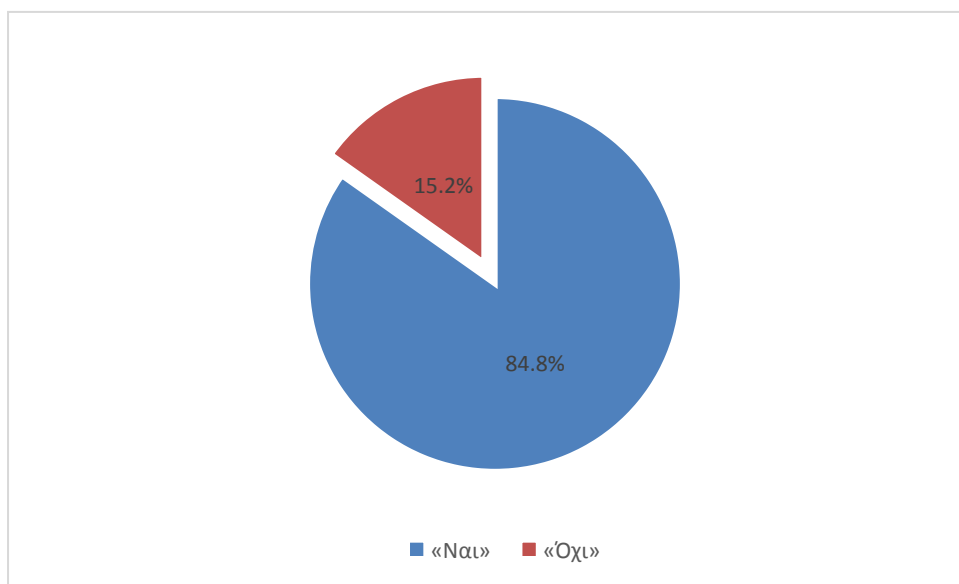

Εικόνα 3. «Γράφημα πίτας για την τάξη φοίτησης των ατόμων του δείγματος».»

Στην επόμενη ερώτηση, οι μαθητές του ΕΠΑΛ κλήθηκαν ν' απαντήσουν αν εργάζονται και το 84,8% δήλωσαν ότι είναι εργαζόμενοι ενώ το 15,2% απάντησαν αρνητικά.

«Πίνακας 5. "Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) για το αν εργάζονται τα άτομα του δείγματος".»

«Εργάζεστε;»	N	%
«Ναι»	28	84,8
«Όχι»	5	15,2
«Σύνολο»	33	100

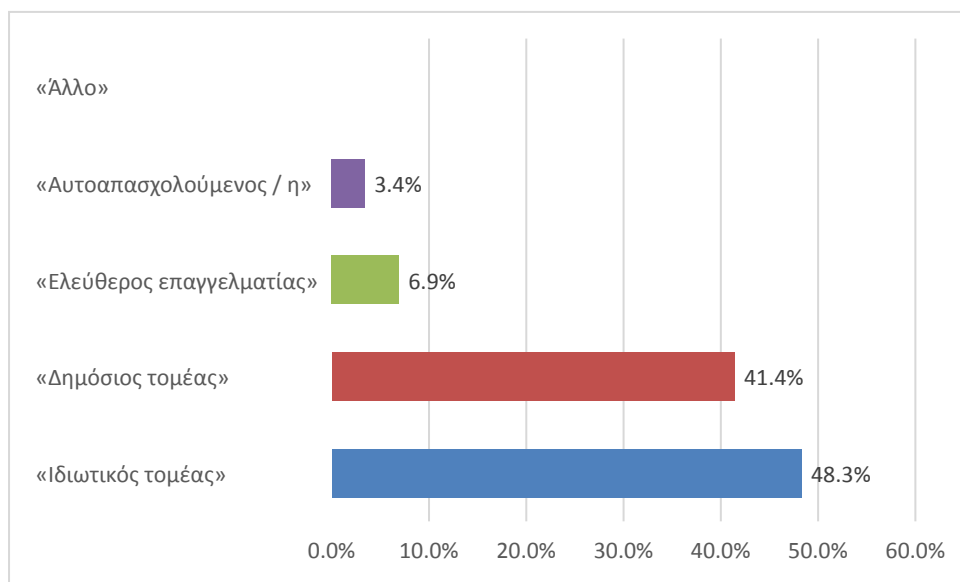

Εικόνα 4."Γράφημα πίτας για το αν εργάζονται τα άτομα του δείγματος".»

Στη συνέχεια όσοι απάντησαν ότι εργάζονται, επέλεξαν τον τομέα εργασίας τους. Από τον παρακάτω πίνακα συμπεραίνουμε ότι το 48,3% εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα, το 41,4% στο δημόσιο, το 6,9% είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και το 3,4% αυτοαπασχολούμενοι.

«Πίνακας 6. "Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) για τον τομέα εργασίας των ατόμων του δείγματος".»

«Τομέας εργασίας»	N	%
«Ιδιωτικός τομέας»	14	48,3
«Δημόσιος τομέας»	12	41,4
«Ελεύθερος επαγγελματίας»	2	6,9
«Αυτοαπασχολούμενος / η»	1	3,4
«Άλλο»	0	0

Εικόνα 5. "Ραβδόγραμμα για τον τομέα εργασίας των ατόμων του δείγματος".»

Στην τελευταία δημογραφική ερώτηση, τα άτομα που εργάζονται ρωτήθηκαν για τα έτη προϋπηρεσίας τους και από τον ακόλουθο πίνακα συμπεραίνουμε ότι η μικρότερη προϋπηρεσία είναι το 1 έτος, η μεγαλύτερη τα 37 έτη, η μέση τιμή ισούται με 17,79 έτη και η τυπική απόκλιση είναι 11,33.

Πίνακας 7. " Περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες (ελάχιστη και μέγιστη τιμή, μέσος όρος, τυπική απόκλιση) για τα έτη προϋπηρεσίας των ατόμων του δείγματος".

	«Ελάχιστη τιμή»	«Μέγιστη τιμή»	«Μέσος όρος»	«Τυπική απόκλιση»
«Έτη	1	37	17,79	11,33

προϋπηρεσίας»

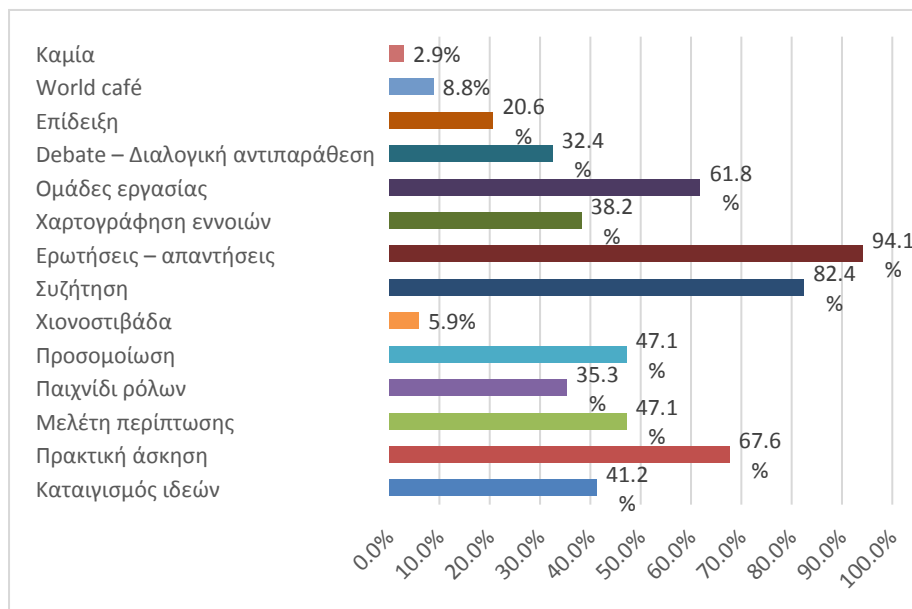
Στη συνέχεια του ερωτηματολογίου υπήρχαν ερωτήσεις για τις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές και για την κριτική γλωσσική επίγνωση. Έτσι, οι μαθητές του ΕΠΑΛ ρωτήθηκαν αν χρησιμοποιούν οι καθηγητές τους συγκεκριμένες συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές στο μάθημά τους και μπορούσαν να σημειώσουν περισσότερες από μια απαντήσεις.

Από τον ακόλουθο πίνακα συμπεραίνουμε ότι το 94,1% των καθηγητών χρησιμοποιεί τις ερωτήσεις - απαντήσεις, το 82,4% τη συζήτηση, το 67,6% την πρακτική άσκηση, το 61,8% τις ομάδες εργασίας, το 47,1% τη μελέτη περίπτωσης, την προσομοίωση, το 41,2% τον καταγισμό ιδεών, το 38,2% τη χαρτογράφηση εννοιών, το 32,4% το debate – διαλογική αντιπαράθεση, το 35,3% το παιχνίδι ρόλων, το 20,6% την επίδειξη, το 8,8% το world café, το 5,9% τη χιονοστιβάδα και το 2,9% απάντησε ότι δεν χρησιμοποιεί καμία συμμετοχική εκπαιδευτική τεχνική.

Πίνακας 8. "Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) για το αν χρησιμοποιούν οι καθηγητές των ατόμων του δείγματος τις παρακάτω συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές στο μάθημά τους".

8. Χρησιμοποιούν οι καθηγητές σας τις παρακάτω συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές στο μάθημά τους;	Ναι N (%)	Όχι N (%)
Ερωτήσεις – απαντήσεις	32 (94,1%)	2 (5,9%)
Συζήτηση	28 (82,4%)	6 (17,6%)
Πρακτική άσκηση	23 (67,6%)	11 (32,4%)
Ομάδες εργασίας	21 (61,8%)	13 (38,2%)

Μελέτη περίπτωσης	16 (47,1%)	18 (52,9%)
Προσομοίωση	16 (47,1%)	18 (52,9%)
Καταιγισμός ιδεών	14 (41,2%)	20 (58,8%)
Χαρτογράφηση εννοιών	13 (38,2%)	21 (61,8%)
Παιχνίδι ρόλων	12 (35,3%)	22 (64,7%)
Debate – Διαλογική αντιπαράθεση	11 (32,4%)	23 (67,6%)
Επίδειξη	7 (20,6%)	27 (79,4%)
World café	3 (8,8%)	31 (91,2%)
Χιονοστιβάδα	2 (5,9%)	32 (94,1%)
Καμία	1 (2,9%)	33 (97,1%)

Εικόνα 6."Ραβδόγραμμα για το αν χρησιμοποιούν οι καθηγητές των ατόμων του δείγματος τις παρακάτω συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές στο μάθημά τους".

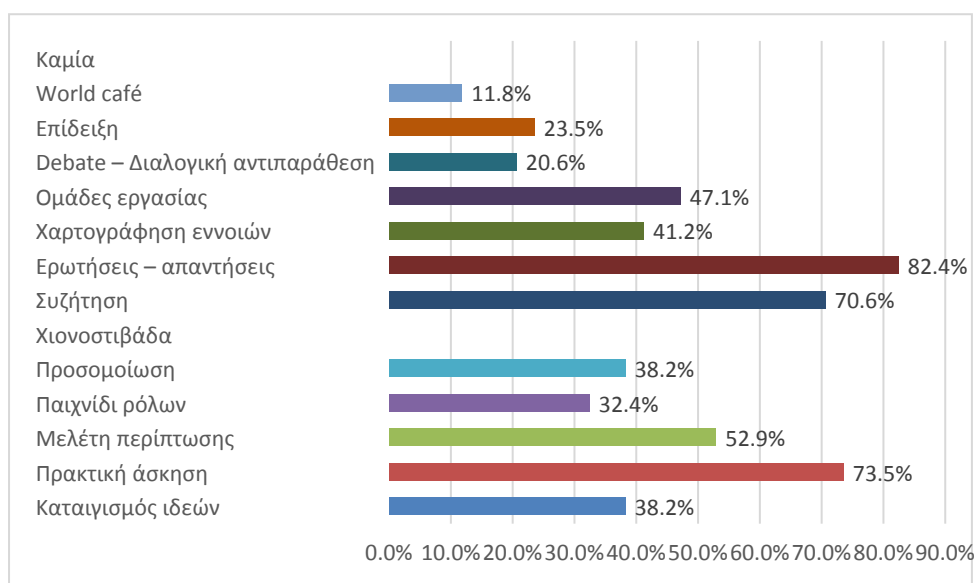
Έπειτα, οι συμμετέχοντες της έρευνας ρωτήθηκαν ποια ή ποιες από τις παρακάτω συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές τους βοηθούν να κατανοήσουν καλύτερα τα διάφορα κείμενα (πχ άρθρα, λογοτεχνικά κείμενα κ) και μπορούσαν να σημειώσουν παραπάνω από μια απαντήσεις.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του πίνακα συμπεραίνουμε ότι το 82,4% των μαθητών απάντησε ότι τους βοηθάει να κατανοήσουν καλύτερα διάφορα κείμενα οι ερωτήσεις - απαντήσεις, το 73,5% η πρακτική άσκηση, το 70,6% η συζήτηση, το 52,9% η μελέτη περίπτωσης, το 47,1% οι ομάδες εργασίας, το 41,2% η χαρτογράφηση εννοιών, το 38,2% η προσομοίωση και ο καταγιγισμός ιδεών, το 32,4% το παιχνίδι ρόλων, το 23,5% η επίδειξη, το 20,6% το debate – διαλογική αντιπαράθεση και το 11,8% το world café.

Πίνακας 9. "Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) για το ποιες από τις παρακάτω συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές βοηθούν τα άτομα του δείγματος να κατανοήσουν καλύτερα τα διάφορα κείμενα".

9. Ποιες από τις παρακάτω συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές σας βοηθούν να κατανοήσετε καλύτερα διάφορα κείμενα (πχ άρθρα, λογοτεχνικά κείμενα κ.ά.);	Ναι N (%)	Όχι N (%)
Ερωτήσεις – απαντήσεις	28 (82,4%)	6 (17,6%)
Πρακτική άσκηση	25 (73,5%)	9 (26,5%)
Συζήτηση	24 (70,6%)	10 (29,4%)
Μελέτη περίπτωσης	18 (52,9%)	16 (47,1%)
Ομάδες εργασίας	16 (47,1%)	18 (52,9%)
Χαρτογράφηση εννοιών	14 (41,2%)	20 (58,8%)

Προσομοίωση	13 (38,2%)	21 (61,8%)
Καταιγισμός ιδεών	13 (38,2%)	21 (61,8%)
Παιχνίδι ρόλων	11 (32,4%)	23 (67,%)
Επίδειξη	8 (23,5%)	26 (76,5%)
Debate – Διαλογική αντιπαράθεση	7 (20,6%)	27 (79,4%)
World café	4 (11,8%)	30 (88,2%)
Χιονοστιβάδα	0 (0%)	34 (100%)
Καμία	0 (0%)	34 (100%)

Εικόνα 7. "Ραβδόγραμμα για το ποιες από τις παρακάτω συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές βοηθούν τα άτομα του δείγματος να κατανοήσουν καλύτερα τα διάφορα κείμενα".

Στην τελευταία ερώτηση, οι μαθητές του ΕΠΑΛ κλήθηκαν να δηλώσουν το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας με το περιεχόμενο της κάθε πρότασης. Από τον ακόλουθο πίνακα συμπεραίνουμε τα εξής:

- Το 64,7% των ατόμων διαφωνεί με την άποψη ότι όταν οι καθηγητές τους χρησιμοποιούν συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές, οι μαθητές τείνουν να αποφεύγουν να συμμετέχουν.
- Συνολικά το 97,1% συμφωνεί έως απόλυτα με το ότι η χρήση των συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών είναι μια πολύτιμη εκπαιδευτική προσέγγιση.
- Το 58,8% των σπουδαστών συμφωνεί με την άποψη ότι με τις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και τους βοηθά να αποκτήσουμε βαθύτερη κατανόηση των κειμένων ενώ το 35,3% συμφωνεί απόλυτα με αυτό.
- Το 61,8% συμφωνεί ότι οι καθηγητές τους εφαρμόζουν επιτυχώς τις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές.
- Συνολικά το 91,2% των μαθητών του ΕΠΑΛ συμφωνεί έως απόλυτα με το ότι η συμμετοχή σε συμμετοχικές δραστηριότητες ενισχύει τις κοινωνικές δεξιότητες τους.
- Ως προς το αν οι συμμαθητές τους είναι απρόθυμοι να εμπλακούν στις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές, το 61,8% των συμμετεχόντων διαφωνεί έως απόλυτα με αυτό ενώ το 26,5% είναι ουδέτεροι.
- Συνολικά το 88,3% διαφωνεί έως απόλυτα με το ότι η χρήση των συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών είναι ακατάλληλη για το αντικείμενο που διδάσκονται.
- Όλοι οι μαθητές του ΕΠΑΛ συμφωνούν έως απόλυτα με την άποψη ότι η χρήση των συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών προάγει θετικές στάσεις των μαθητών απέναντι στη μάθηση.
- Συνολικά το 79,4% των ατόμων του δείγματος συμφωνεί έως απόλυτα με το ότι οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση κάθε είδους κειμένων (πχ άρθρων, λογοτεχνικών κειμένων, επιστημονικών δοκιμίων κα).

Πίνακας 10. "Κατανομή (απόλυτες και σχετικές συχνότητες) της ερώτησης 10 για τα άτομα του δείγματος".

Ερωτήσεις	Διαφωνώ απόλυτα N (%)	Διαφωνώ N (%)	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ N (%)	Συμφωνώ N (%)	Συμφωνώ Απόλυτα N (%)	ΜΟ	ΤΑ
1. Όταν οι καθηγητές μου χρησιμοποιούν συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές, οι μαθητές τείνουν να αποφεύγουν να συμμετέχουν	4 (11,8%)	22 (64,7%)	4 (11,8%)	4 (11,8%)	0 (0%)	2,2 4	0,8 2
2. Η χρήση των συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών είναι μια πολύτιμη διδακτική προσέγγιση	0 (0%)	1 (2,9%)	0 (0%)	26 (76,5%)	7 (20,6%)	4,1 5	0,5 6
3. Με τις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και μας βοηθά να αποκτήσουμε βαθύτερη κατανόηση των κειμένων	0 (0%)	1 (2,9%)	1 (2,9%)	20 (58,8%)	12 (35,3%)	4,2 6	0,6 7
4. Οι καθηγητές μου	0 (0%)	0 (0%)	4 (11,8%)	21 (61,8%)	9 (26,5%)	4,1 5	0,6 1

εφαρμόζουν επιτυχώς τις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές								
5. Η συμμετοχή σε συμμετοχικές δραστηριότητες ενισχύει τις κοινωνικές δεξιότητες μας	0 (0%)	1 (2,9%)	2 (5,9%)	17 (50%)	14 (41,2%)	4,2 9	0,7 2	
6. Οι συμμαθητές μου είναι απρόθυμοι να εμπλακούν στις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές	4 (11,8%)	17 (50%)	9 (26,5%)	9 (8,8%)	1 (2,9%)	2,4 1	0,9 3	
7. Η χρήση των συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών είναι ακατάλληλη για το αντικείμενο που διδάσκομαι	9 (26,5%)	21 (61,8%)	3 (8,8%)	1 (2,9%)	0 (0%)	1,8 8	0,6 9	
8. Η χρήση των συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών προάγει θετικές στάσεις των μαθητών απέναντι στη μάθηση	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	21 (61,8%)	13 (38,2%)	4,3 8	0,4 9	
9. Οι συμμετοχικές	0 (0%)	1 (2,9%)	6 (17,6%)	13 (38,2%)	14 (41,2%)	4,1 8	0,8 3	

εκπαιδευτικές
τεχνικές
βοηθούν στην
καλύτερη
κατανόηση
κάθε είδους
κειμένων (πχ
άρθρων,
λογοτεχνικών
κειμένων,
επιστημονικών
δοκιμίων κα)

Στη συνέχεια της έρευνας εξετάστηκε αν υπάρχει στατιστικά σημαντικά διαφορά στην ερώτηση 10 ανάλογα με τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων και παρουσιάζονται μόνο τα στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα. Από την εφαρμογή κατάλληλων στατιστικών κριτηρίων δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση του φύλου και του τομέα εργασίας σε κανένα υποερώτημα της ερώτησης 10.

Πίνακας 11. "Εφαρμογή του δείκτη συσχέτισης Pearson r για τη συσχέτιση των ερωτήσεων 10.5 και 10.9 με την ηλικία των ατόμων του δείγματος".

	Ηλικία
5. Η συμμετοχή σε συμμετοχικές δραστηριότητες ενισχύει τις κοινωνικές δεξιότητες μας	0,46*
9. Οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση κάθε είδους κειμένων (πχ άρθρων, λογοτεχνικών κειμένων, επιστημονικών δοκιμίων κα)	0,40*

Σημείωση: * p -value<0,05, ** p -value<0,01, *** p -value<0,001

Από την εφαρμογή του δείκτη συσχέτισης Pearson r συμπεραίνουμε ότι η ηλικία συσχετίζεται σχετικά μέτρια θετικά στατιστικά σημαντικά με την ερώτηση ότι η συμμετοχή σε συμμετοχικές δραστηριότητες ενισχύει τις κοινωνικές δεξιότητες μας ($r=0,46$ και $p\text{-value}<0,05$) και την ερώτηση ότι οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση κάθε είδους κειμένων (πχ άρθρων, λογοτεχνικών κειμένων, επιστημονικών δοκιμίων κα) ($r=0,40$ και $p\text{-value}<0,01$). Άρα, όσο αυξάνεται η ηλικία των ατόμων του δείγματος τόσο πιο πολύ συμφωνούν με την άποψη ότι η συμμετοχή σε συμμετοχικές δραστηριότητες ενισχύει τις κοινωνικές δεξιότητες τους και ότι οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση κάθε είδους κειμένων (πχ άρθρων, λογοτεχνικών κειμένων, επιστημονικών δοκιμίων κα) και αντιστρόφως.

Πίνακας 12. "Μέσοι όροι της ερώτησης 10.3 ως προς την οικογενειακή κατάσταση των ατόμων και εφαρμογή της one way anova".

	Οικογενειακή κατάσταση				F	p-value
	Άγαμοι M.O.	Έγγαμοι M.O.	Διαζευγμένο I M.O.			
3. Με τις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και μας βοηθά να αποκτήσουμε βαθύτερη κατανόηση	4,29	3,91	4,71	3,63	0,039	

Σημείωση: *p-value<0,05 , **p-value<0,01 και ***p-value<0,001.

Από την ανάλυση της διακύμανσης της οικογενειακής κατάστασης εξαιρέθηκε ένα άτομο που ήταν χήρος. Από την εφαρμογή της ανάλυσης διασποράς συμπεραίνουμε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση της οικογενειακής κατάστασης στην ερώτηση ότι με τις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και μας βοηθά να αποκτήσουμε βαθύτερη κατανόηση των κειμένων με $F(2, 29)=3,63$ και $p\text{-value}=0,039$. Συγκεκριμένα, τα άτομα που είναι διαζευγμένοι συμφωνούν σε πιο μεγάλο βαθμό με την άποψη ότι με συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και τους βοηθά να αποκτήσουν βαθύτερη κατανόηση των κειμένων ($\mu.o.=4,71$) σε σχέση με υπόλοιπα άτομα.

Πίνακας 13. "Μέσοι όροι της ερώτησης 10.6 ως προς την τάξη φοίτησης των ατόμων και εφαρμογή της one way anova".

	Τάξη Φοίτησης				
	A Λυκείου	B Λυκείου	Γ Λυκείου	F	p-value
	M.O.	M.O.	M.O.		
6. Οι συμμαθητές μου είναι απρόθυμοι να εμπλακούν στις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές	1,63	2	2,81	7,02	0,003

Σημείωση: *p-value<0,05 , **p-value<0,01 και ***p-value<0,001.

Από την εφαρμογή της ανάλυσης διασποράς συμπεραίνουμε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική επίδραση της τάξης φοίτησης στην ερώτηση 10.6 με $F(2, 30)=7,02$ και $p\text{-value}=0,003$. Πιο αναλυτικά, τα άτομα που φοιτούν στη Γ Λυκείου συμφωνούν σε πιο μεγάλο βαθμό με την άποψη ότι οι συμμαθητές τους είναι απρόθυμοι να εμπλακούν στις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές (μ.ο.=2,81) σε σχέση με υπόλοιπα άτομα.

Πίνακας 14. "Μέσοι όροι της ερώτησης 10.7 ως προς το αν εργάζονται ή όχι τα άτομα του δείγματος και εφαρμογή του Mann-Whitney κριτηρίου".

	«Εργάζεστε;»		«U τιμή»	«p-value»
	«Όχι M.O.»	«Ναι M.O.»		
7. Η χρήση των συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών είναι ακατάλληλη για το αντικείμενο που διδάσκομαι	2,80	1,71	21	0,005

Σημείωση: * $p\text{-value}<0,05$, ** $p\text{-value}<0,01$, *** $p\text{-value}<0,001$

Με την εφαρμογή του Mann Whitney βρέθηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση της εργασίας στην ερώτηση 10.7 με $U=21$ και $p\text{-value}=0,005$. Συγκεκριμένα, όσοι δεν εργάζονται συμφωνούν σε πιο μεγάλο βαθμό ότι η χρήση των συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών είναι ακατάλληλη για το αντικείμενο που διδάσκονται (μ.ο.=2,80) σε σχέση με όσους εργάζονται (μ.ο.=1,71).

Πίνακας 15. "Εφαρμογή του δείκτη συσχέτισης Pearson r για τη συνάφεια της ερώτησης 10.5 με τα έτη εργασίας των ατόμων του δείγματος".

	Έτη εργασίας
5. Η συμμετοχή σε συμμετοχικές δραστηριότητες ενισχύει τις κοινωνικές δεξιότητες μας	0,52**

Σημείωση: * p -value<0,05, ** p -value<0,01, *** p -value<0,001

Από την εφαρμογή του δείκτη συσχέτισης Pearson r συμπεραίνουμε ότι τα έτη εργασίας συσχετίζονται θετικά μέτριας έντασης στατιστικά σημαντικά με την ερώτηση ότι η συμμετοχή σε συμμετοχικές δραστηριότητες ενισχύει τις κοινωνικές δεξιότητες μας ($r=0,52$ και p -value<0,01). Συνεπώς, όσο αυξάνονται τα έτη εργασίας των ατόμων του δείγματος τόσο πιο πολύ συμφωνούν με την άποψη ότι η συμμετοχή σε συμμετοχικές δραστηριότητες ενισχύει τις κοινωνικές δεξιότητες τους και αντιστρόφως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Συμπεράσματα της έρευνας

Σύμφωνα με τα αποτελέσματά μας για το πρώτο ερευνητικό ερώτημα οι περισσότεροι εκπαιδευόμενοι προτιμούν τις Ερωταποκρίσεις σε πολύ μεγάλο ποσοστό. Ακολουθούν η πρακτική άσκηση, η συζήτηση, οι ομάδες μελέτης και η μελέτη περίπτωσης, γιατί όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν συμμετοχή. Σε ποσοστά μικρότερα που κυμαίνονται από 11,8 ως 38,2 αρέσκονται να χρησιμοποιείται ο καταγισμός ιδεών, η προσομοίωση, το παιχνίδι ρόλων. Η επίδειξη και το Debate ως πιο μοναχικές είναι πιο χαμηλά και στις προτιμήσεις. Το καφέ του κόσμου προτιμάται λιγότερο γιατί είναι καινούργια μέθοδος. Η χιονοστιβάδα προφανώς επειδή απαιτεί χρόνο υπολείπεται στους ενήλικες. Προτιμούν την αμεσότητα. Προτάσσεται οτιδήποτε έχει να κάνει με διάλογο, με αντιπαράθεση, με απαντήσεις και σύνθεση υποδεικνύοντας την προτίμηση των εκπαιδευομένων στη συζήτηση και τη μαιευτική.

Είναι πιο κατανοητές οι παραπάνω τεχνικές καθώς οι ενήλικες έχουν άποψη και πρότερη εμπειρία και ταχύτητα στην ανάλυση, επόμενο είναι

φυσικά να προτιμούν να διδάσκονται μέσω συζήτησης και επαγωγικών παραγωγικών συλλογιστικών οδών.

Ερχόμενοι τώρα το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, όλες οι παραπάνω τεχνικές κατά ομολογία των ερωτηθέντων, τους βοήθησαν να κατανοήσουν κάθε δηλούμενο και υποδηλούμενο μήνυμα. Συνέδραμαν στον αναστοχασμό και στην ανάλυση του λόγου σε ουσιώδη και πολύ πιο απαιτητικά επίπεδα. Μέσω αυτών των συμμετοχικών τεχνικών και μέσα από την ενισχυτική καθοδήγηση του εκπαιδευτή, ωθούνται στο να δουν δύσκολα και πολύπλευρα ζητήματα με ευχάριστο, δημιουργικό και κριτικό τρόπο.

Οι τεχνικές αυτές διασφαλίζουν την αλληλοσυμπλήρωση, την διάδραση και αλληλόδραση. Η διδασκαλία γίνεται δημιουργία και η άποψη του ενός γίνεται καθοδήγηση για τον επόμενο εκπαιδευόμενο. Εξασφαλίζεται η ελεύθερη έκφραση και η σφαιρική προσέγγιση. Οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι δήλωσαν ότι το διαλογικό μοντέλο διδασκαλίας είναι το πιο κατάλληλο στο γλωσσικό μάθημα για την κατανόηση άρθρων λογοτεχνικών αποσπασμάτων και επιστημονικών δοκιμίων.

Επιπρόσθετα αναπτύσσει και περισσότερο θετικές απόψεις από μέρους των ενηλίκων η επιλογή συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών. Τους κεντρίζει το ενδιαφέρον και θεωρούν, όπως απάντησαν, ότι ελκύει και το ενδιαφέρον των συμμαθητών τους! Την ίδια στιγμή οι εκπαιδευόμενοι έχουν παρατηρήσει ότι οι καθηγητές εφαρμόζουν αυτές τις τεχνικές γιατί τους βοηθούν καθοριστικά στο να διδάξουν το εκπαιδευτικό τους αντικείμενο και να επικοινωνήσουν.

Λαμβάνοντας όλα τα παραπάνω υπόψη, το δείγμα συμφωνεί απόλυτα με τη χρήση των παραπάνω τεχνικών και δηλώνει σε μεγάλη πλειοψηφία ότι τους καθοδηγεί την κατάκτηση της γνώσης. Οι εκπαιδευόμενοι γίνονται πιο πρόθυμοι, το μάθημα αποδοτικό και οι εκπαιδευτές διευκολύνουν και διευκολύνονται με τη χρήση τους. Ιδιαίτερα βέβαια στην περίπτωση μας που πρόκειται για ενήλικες οι οποίοι δεν έχουν πλέον συνηθίσει στην διάλεξη, εισήγηση παρουσίαση. Η παθητική ακρόαση δεν τους ταιριάζει. Έξαλλου πρέπει να αποκτούν πρωτοβουλία να έχουν θάρρος να εκθέτουν τις απόψεις τους χωρίς περιστροφές, δισταγμό, ντροπή και συμπλέγματα κατωτερότητας.

Αποτελεί φυσικό επακόλουθο πως οι εκπαιδευόμενοι του Επάλ επιθυμούν το διάλογο και τον προβληματισμό στην εκπαιδευτική διαδικασία, διότι ουσιαστικά η τάξη είναι μικρογραφία της κοινωνίας. Η κατάκτηση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης, η βάσανος των ερωτήσεων, Η δημοκρατία και η σύνθεση των απόψεων στη τάξη είναι μακέτα της δημοκρατίας του συνόλου.

Ο διάλογος στην εκπαιδευτική διαδικασία, η επιδίωξη του προβληματισμού, η κοπιώδης αναζήτησή της αλήθειας οφείλει να συμβαίνει και στο σχολείο και στην κοινωνία. Αν έχουν βαθιά γνώση των συνυποδηλώσεων. Οι εκπαιδευόμενοι διευκολύνονται στην κοινωνική συμμετοχή και αποκωδικοποιούν τα κείμενα της προπαγάνδας γιατί ακριβώς μπορούν να κατανοούν περίπλοκα νοήματα και γλώσσα που συμπεριλαμβάνει ποιητική λειτουργία.

Συμπερασματικά κατανοώ τα γλωσσικά μαθήματα σημαίνει κατανοώ την κοινωνία μου την πραγματικότητα. Τα αποκρυσταλλωμένα πρότυπα στερεότυπα και τις προβαλλόμενες ιδέες. Επομένως έχω και την δυνατότητα να κρίνω, να απορρίπτω, να αναδιαμορφώνω και το όπλο μου είναι η κριτική γλωσσική επίγνωση σε ό,τι ακούω να λέγεται και συνακόλουθα ό,τι βλέπω να γράφεται. Αυτό είναι και το σκεπτικό των εκπαιδευομένων.

Η παρούσα έρευνα κατέδειξε πως οι ενήλικες μαθητές θέλουν και προσπαθούν συστηματικά να επιτύχουν βαθιά γνώση της γλώσσας τους, να μπορούν να αναλύουν και να συνθέτουν, να μην είναι ετεροκατευθυνόμενα ενεργούμενα.

Απουσία λοιπόν πρότερων επαρκών ερευνών που ασχολήθηκαν με το θέμα των ιδανικών εκπαιδευτικών τεχνικών κατάκτησης της γλωσσικής επίγνωσης, η διεξαχθείσα παραπάνω έρευνα έδειξε ότι οι ενήλικες πραγματικά προτιμούν να διδάσκονται τη γλώσσα κριτικά μέσω συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών.

Ωριμοι και συνειδητοποιημένοι, με τους περισσότερους να εργάζονται, σε ηλικιακό εύρος 17-58 και σε δείγμα όπου ελάχιστα υπερτερούν γυναίκες προέταξαν γενικά τις ενεργητικές συμμετοχικές μεθόδους θεωρώντας τις ως ιδανικές για το μάθημα της γλώσσας και της λογοτεχνίας.

Η εκτίμηση λοιπόν ανθρώπων με μέση ηλικία τα 39 περίπου έτη και κατά πλειοψηφία εργαζομένων, με πολλούς να έχουν χρόνια προϋπηρεσίας και κατ' επέκταση εμπειρία κοινωνική και σφαιρική άποψη του περιβάλλοντος και της πολιτισμικής πραγματικότητας, απάντησαν ότι στην τάξη οι καθηγητές κάνουν χρήση συμμετοχικών μεθόδων ερωταποκρίσεων, η πλειοψηφία ανέφερε τη συζήτηση, την πρακτική άσκηση, τις ομάδες εργασίας και συνακόλουθα τις υπόλοιπες τεχνικές σε μικρότερα ποσοστά. Ένα μικρό ποσοστό θεώρησε ότι δεν γίνεται χρήση των τεχνικών αυτών και ότι υπερτερεί εισήγηση.

Εάν λάβει κανείς υπόψη ότι οι μαθητές αυτοί βρίσκονται σε ποσοστό 75% περίπου στη Β' και Γ' τάξη του Λυκείου, με τα 39 έτη μέση ηλικία η συντριπτική πλειοψηφία εργάζεται, κατανοούμε ότι ο ενήλικας μαθητής σε ποσοστό πάνω από 90% μπορεί να κατανοήσει σε βάθος λογοτεχνικά κείμενα και άρθρα μόνο με ενεργητικές μεθόδους με βάση τη σειρά προτίμησης, με συζήτηση, πρακτική άσκηση και συντριπτικά με ερωταποκρίσεις με τις υπόλοιπες τεχνικές να ακολουθούν. Για όλες τις προτεινόμενες τεχνικές απάντησαν θετικά και όλες λίγο έως καθοριστικά βοηθούν στην κατάκτηση του ζητούμενου που ουσιαστικά διαμορφώνει την ολόπλευρη σκέψη τους.

Ο ρόλος της ομαδικής συμμετοχής, της αλληλοσυμπλήρωσης και της αλληλόδρασης υπογραμμίστηκε ξεκάθαρα με το 97,1% να δηλώνει ότι η συμμετοχή και η δημιουργική σύνθεση είναι η σωστή εκπαιδευτική προσέγγιση. Μάλιστα, είναι πολύ θετικό ότι το μαθητοκεντρικό μοντέλο κυριαρχεί και δεν υπερτερεί ο διδακτικός μονόλογος. Επομένως η συντριπτική πλειοψηφία θεωρεί ότι όταν οι καθηγητές κάνουν χρήση των μεθόδων αυτών, οι μαθητές συμμετέχουν με ενέργεια, επομένως ο ερευνητικός μας στόχος επαληθεύτηκε.

Ο ενήλικας έχοντας την ωριμότητα αφενός και πολλά καταστασιακά και έλλειψη χρόνου χώρου αφετέρου, προτιμά την ενεργό συμμετοχή και την πρακτική προσέγγιση σε κάθε μάθημα, πόσο μάλλον στα γλωσσικά και την λογοτεχνία που είναι κατεξοχήν μαθήματα λόγου και διαλόγου επομένως. Η ανάλυση της γλώσσας, των άρθρων, των επιστημονικών κειμένων και της λογοτεχνίας, είναι το όπλο τους πνευματικά για να συμμετέχουν και να διαμορφώνουν το κοινωνικό γίνεσθαι. Η έρευνα αποτύπωσε το αίτημά τους

για ένα μάθημα δημιουργικό, διαλογικό, συνθετικό που θα τους δώσει τη δύναμη της κριτικής.

Η γλώσσα είναι γνώση, σκέψη, δύναμη και η κριτική της επίγνωση βοηθά τον ενήλικα να κάνει πιο περίπλοκη τη σκέψη του, να αποκτήσει αυτοπεποίθηση και να εκφραστεί. Αποσαφηνίζει την περιρρέουσα πραγματικότητα και αισθάνεται ικανός να συμμετέχει στα κοινά.

Η γλώσσα είναι ως μάθημα για αυτόν πολύ λίγο διάλεξη και παθητική πρόσληψη και σε μεγάλο βαθμό ευκαιρία έκφρασης και βαθιάς γνώσης.

6.2 Συζήτηση

Βλέποντας τις απαντήσεις και τα ποσοστά οφείλει να βάλει κανείς στη συζήτηση το αίτημα των ενήλικων εκπαιδευόμενων για ευρύτερη χρήση των συμμετοχικών μεθόδων σε μαθήματα τέτοιας φύσης, γιατί έτσι θα αναβιβαστεί και το επίπεδο και οι επιδόσεις τους καθώς ανιχνεύεται το γλωσσικό μάθημα σε ενήλικους και αναδεικνύεται ωφέλιμο μόνο με διαλογικό, διαδραστικό τρόπο και ίσως οι προσωπικές εργασίες και η παραγωγή λόγου - κειμένου πρέπει να ανατίθενται σε εκτός σχολικού ωραρίου εργασίες, ενώ εντός της τάξης είναι εποικοδομητική η συζήτηση, η χαρτογράφηση, ή ιδεοθύελλα και εάν υπάρχει χρόνος η συγγραφή απαντήσεων (ομάδες, χιονοστιβάδα). Οι εκπαιδευτικοί πρέπει σαφώς να στραφούν σε ένα μάθημα ελεύθερο, κριτικό, στοχαστικό ως διευκολυντές, συντελώντας στην σφυρηλάτηση προβληματιζόμενων και πνευματωδών ενήλικων.

Την παραπάνω στόχευση είχαν εξάλλου οι και έρευνες που διεξήχθησαν από τους Widdowson, (1998) και την Sue Winton αντίστοιχα. Προσπάθησαν μέσω της ερμηνείας των κειμένων και της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης, να συνδέσουν την βαθιά γνώση της γλώσσας με την απόκτηση τέτοιας διανοητικής ικανότητας και πνευματικών εφεδρειών που θα αντιστρατεύονται κάθε μορφής χειραγώγηση στην κλίμακα βέβαια του εφικτού. Η Winton έθεσε το ζήτημα διαμόρφωσης δημοκρατικής συνείδησης και εστιάζει σε γλώσσα και αντίσταση σε μηχανισμούς διακρίσεων ρατσισμού και ψυχολογικής πίεσης! Ο Widdowson εστίασε επίσης στην κατάρτιση του ενήλικα και στην γλωσσική

εμβάθυνση, που θα του επιτρέψει να μην υποκύπτει σε στρατευμένες κυρίαρχες ιδεολογίες και πολιτικά και πολιτισμικά μηνύματα ή και πρότυπα που δημιουργήθηκαν από μηχανισμούς προπαγάνδας φανερούς και έντεχνα κεκαλυμμένους. Η δημοκρατική σκέψη και η υποψιασμένη ανάγνωση Των νοημάτων προκρίθηκε και από τους δύο ερευνητές. Η παρούσα έρευνα αυτό ακριβώς επιβεβαιώνει σε ένα βαθμό. Οι εκπαιδευόμενοι του ΕΠΑΛ όντας ενήλικες και προβληματιζόμενοι έχουν στην φαρέτρα τους Την βαθιά γνώση της γλώσσας και την κατανοούν, ψηλαφώντας έτσι τη σύγχρονη πραγματικότητα!

Απάντησαν δηλαδή θετικά ότι οι ενεργητικές συμμετοχικές τεχνικές τους βοηθούν να κατανοούν κάθε είδους δοθέντος κειμένου και κατ' επέκταση τους παρέχουν ευρύτερη και πληρέστερη εικόνα του κοινωνικού γίνεσθαι. Ως πολίτες ενήλικοι, σκεπτόμενοι, οφείλουν να αποκωδικοποιούν τις σχέσεις εξουσίας τα νομικά κείμενα τον δημοσιογραφικό λόγο, ότι μεταδίδουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης το τι γράφεται στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο και ακριβώς το εργαλείο της γλώσσας και η ανάλυση σε υψηλό επίπεδο τους χρήζει κριτικά σκεπτόμενα όντα

Οι έρευνες του Gramch και των Pennycook και Maconi, προσεγγίζουν κυρίως την κατανόηση των πολιτισμικών διαφορών μέσω της Κριτικής γλωσσικής επίγνωσης. Πως μπορούν να συμπλεύσουν οι λαοί και οι πολιτισμοί, αν οι διακρίσεις αίρονται από εκπαιδευόμενους με κριτικό πνεύμα και διάθεση αλληλοσυμπλήρωσης και δημιουργικής διαλεκτικής σχέσης στο πολιτισμικό κομμάτι!!

Ο τρόπος που ενορχηστρωμένοι μηχανισμοί χρησιμοποιούν τη γλώσσα, δημιουργεί διακρίσεις. Η κριτική προσέγγιση είναι αυτή που θα της άρει! Αυτό ακριβώς επισήμαναν στην Εθνογραφική του προσέγγιση η PennyCook και Maconi και είναι σίγουρο πως και οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι μας του ΕΠΑΛ που ερωτήθηκαν, εφόσον δήλωσαν ότι συμμετοχικές τεχνικές συνεπικουρούν την πληρέστερη κατανόηση κάθε κειμένου από μέρους τους, αυτό εμπειρικλείει και τον πολιτισμικό ιστορικό τομέα. Επομένως και τα κείμενα που αφορούν πολιτισμό παραδόσεις και ό,τι παρεμφερές.

Τα λογοτεχνικά κείμενα εξάλλου αν συνυφανθούν με την πρότερη εμπειρία όπως υπογράμμισε και η Deborah P.Britzman, έχουν αμφίδρομη σχέση με τα

ληφθέντα μηνύματα και παράγουν ναι εμπειρίες μέσα από την κατανόηση εν τω βάθει. Ο διάλογος είναι ψυχαναλυτική μέθοδος. Η μελέτη της έδειξε πως η κριτική γλωσσική επίγνωση διευρύνει την οπτική της κοινωνία μέσα από την λογοτεχνία .

Έτσι δύναται ο εκπαιδευόμενος να κατανοεί πώς στήνεται το οικοδόμημα της δημιουργίας των ανισοτήτων από συμφέροντα και πώς ο πολιτισμός δημιουργείται ουσιαστικά από τις διαφορές. Η ποικιλία οφείλει να εκλαμβάνεται ως σύνθεση προς την ισότητα και όχι προς την κατεύθυνση εγκαθίδρυσης κλειστών κοινωνικών συστημάτων. Ο Kramch με την ίδια λογική επισήμανε ότι η γλώσσα προσεγγίζει την ουσία των πολιτισμών. Κινέζοι ενήλικες εκπαιδευόμενοι κατανόησαν σε επαρκή βαθμό την δυτική κουλτούρα μέσα από την κριτική γλωσσική επίγνωση, πάλι δηλαδή μέσα από την εμπειριστατωμένη ανάλυση κειμένων.

Οι ερωτώμενοι εκπαιδευόμενοι στην παρούσα έρευνα δηλώνουν ότι τους βοηθά η ενεργή συμμετοχή και η ανάλυση λόγου. Προφανώς μέσα από ιστορικές πηγές και δημοσιεύματα θα κατανοούν και τις πολιτισμικές διαφορές και τις ιδιαιτερότητες και θα εκτιμήσουν ότι ο κάθε λαός προσφέρει κάτι ξεχωριστό στην παγκόσμια κουλτούρα. Αν κάνεις έχει την κριτική και κάθε γραπτό κείμενο αποδελτιώνεται πληρέστερα με τις ενδεδειγμένες τεχνικές συμμετοχής τότε τα ρατσιστικά στερεότυπα λογικά καταρρέουν και τονίζεται η αξία της διαφορετικότητας συνειρμικά.

Από όλα τα παραπάνω συνάγεται ότι η βαθιά γνώση της γλώσσας ευνοεί την ενότητα και τη σωστή αντίληψη κάθε τεκταινόμενου.

6.3 Προτάσεις

Οι εκπαιδευτικοί μας βέβαια απ' ότι διαφάνηκε από την παραπάνω μικρή μας έρευνα κάνουν χρήση πλειοψηφικά και σε μεγαλύτερο χρόνο της διάδρασης στα γλωσσικά μαθήματα τους, πραγματοποιώντας την αποστολή τους με τρόπο δημιουργικό και θα ήταν πολύ χρήσιμο να ενισχυθούν και να επιμορφώνονται συνεχώς γύρω από τις εξελίξεις και τις νέες πρακτικές στις συμμετοχικές τεχνικές και τις νέες τους εκφάνσεις.

Αναμφισβήτητα θα ήταν ευεργετικό να αυξηθούν οι διδακτικές ώρες των μαθημάτων γλωσσικής διδασκαλίας στα σχολεία για να υπάρξει άνεση χρόνου, εκτός από την ενημέρωση των εκπαιδευτικών και την επιμόρφωσή τους

Τέλος, για να ενισχυθούν περισσότερο οι τεχνικές του world cafe και των ομάδων συζήτησης, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν διαδικτυακές "αίθουσες" με τους εκπαιδευόμενους να συζητούν με άνεση και να εμβαθύνουν σε εικονικά καφέ, χωρίς φυσική παρουσία, κάτι που θα συντελέσει στην αλληλεπίδραση και το γόνιμο διάλογο.

Οι προβολές και οι διαδραστικοί πίνακες επίσης, μπορούν να συνεπικουρήσουν στην ιδεοθύελλα και τις ερωταποκρίσεις ή τη χιονοθύελλα εάν καταγράφονται αυτόματα οι απόψεις σε οθόνες.

Η χρήση λοιπόν της τεχνολογίας, η επιμόρφωση, η διεύρυνση της χρήσης συμμετοχικών τεχνικών και η αύξηση των ωρών των γλωσσικών μαθημάτων και του εύρους του περιεχομένου των αναλυόμενων κειμένων (από ΜΜΕ, ημερήσιο τύπο, άρθρα, επιστημονικά περιοδικά) θα ήταν κάποιες από τις προτάσεις για την αποτελεσματικότερη προσέγγιση της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης, μέσω συμμετοχικών τεχνικών όπως ζητούν και οι εκπαιδευόμενοι μας σύμφωνα με την έρευνα.

Θα ήταν ωφέλιμο επίσης να διανέμονται στους εκπαιδευόμενους εγχειρίδια κειμένων προερχόμενα από διάφορες πηγές, όπως άρθρα, ιστορικά κείμενα, κείμενα από το διαδίκτυο, δοκίμια, λόγους πολιτικών απομαγνητοφωνημένους, ώστε να επεξεργάζονται πολλά, ποικίλα και με διακυμαινόμενο βαθμό δυσκολίας αποσπάσματα και να στραφούν εκεί ουσιαστικότερα.

Σύνοψη

Οι εκπαιδευόμενοι που ερωτήθηκαν, τάχθηκαν σε συντριπτικό ποσοστό υπέρ της ενεργητικής συμμετοχής και της διαλογικής μορφής διδασκαλίας. Η συμμετοχικές τεχνικές τους δίνουν κίνητρο, αυτοπεποίθηση, τους διευκολύνουν, τους δίνουν την ευκαιρία να επιτύχουν οικονομία χρόνου

στην ανάλυση και την μελέτη τους επάνω στα δοθέντα κείμενα και είναι γεγονός πως ο χρόνος για τους ενήλικες είναι πολύτιμος. Η ανάλυση, η ανασύνθεση και η κριτική, είναι η διαδικασία που καλούνται να υιοθετήσουν ως πολίτες, ως τηλεθεατές, ως κοινωνικά όντα. Δέχονται καταιγισμό στην πραγματική ζωή και επιθυμούν να διαμορφώνουν υπεύθυνη γνώμη. Εάν μνηθούν σε αυτό το μηχανισμό στην εκπαίδευση, θα τον εφαρμόσουν και στην καθημερινότητα. Ακονίζουν επομένως τις κοινωνικές τους δεξιότητες και αρετές και την αξιοποιούν την συνειδητοποιημένη εμπλοκή τους. Εξάλλου ο άνθρωπος ως πολιτικό και κοινωνικό ον ζει μέσα σε περιβάλλοντα ομάδων ερωταπαντήσεων, ιδεοθύελλας και διαλόγου. Ο εκπαιδευόμενος επιζητά την αυτενέργεια, την πρωτοβουλία. Τον κουράζει η στείρα απομνημόνευση και η διάλεξη. Μαθαίνει συζητώντας πολυσυλλεκτικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Εισαγωγή στην εκπαίδευση ενηλίκων. ΕΑΠ, Πάτρα. 1999. Επιστημονική επιμέλεια Αλέξης Κόκκος, Rogers A., Η εκπαίδευση των ενηλίκων, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2002.
- Κόκκος Α., Εκπαίδευση ενηλίκων, ανιχνεύοντας το πεδίο, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2005.
- Courage S., Τα βασικά εργαλεία του εκπαιδευτή ενηλίκων, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2005.
- Εκπαίδευση μέσα από τις τέχνες, Αλέξης Κόκκος και Συνεργάτες, Βάση συγγραμμάτων, Εύδοξος, 2011.
- Εφηβικές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού και ταυτότητες, Δημήτρης Κουτσογιάννης, ΚΕΓ, 2011.
- Κριτική γλωσσική επίγνωση και η διδασκαλία του μαθήματος στην έκφραση έκθεση Γ΄ τάξη γενικού λυκείου, οι αντιλήψεις των διδασκόντων, Μαρουσόπουλου Διονυσία, Οκτώβριος 2016.
- Άννας Ρογδάκη, Κριτικός Γλωσσικός Γραμματισμός και διδασκαλία της γλώσσας στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, μια μελέτη περίπτωσης, Θεσσαλονίκη, 2012.
- Διδακτορική διατριβή Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Βλαχοπούλου, Πρακτικές Γραμματισμού και επιμόρφωση ενηλίκων από τη βασική

- εκπαίδευση στα σχολεία της δεύτερης ευκαιρίας, διδακτορική διατριβή Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη, 2015.
- Κόκκος Α., Λιοναράκης Α., Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, σχέσης διδασκόντων - διδασκομένων, Πάτρα, ΕΑΠ.
 - Αρχοντάκη Ζ., Φιλίππου Δ., Βιωματικές ασκήσεις για εμπύχωση ομάδων, ψυχοθεραπείας, κοινωνικής εργασίας, εκπαίδευσης. Αθήνα, Καστανιώτης, 2003.
 - Rogers A., Η εκπαίδευση ενηλίκων, Αθήνα, Μεταίχμιο.
 - Άννα Τζούμα, Εισαγωγή στην αφηγηματολογία, εκδόσεις Συμμετρία, 1997.
 - Mezirow J., Transformative Learning, Theory to Practice in P. Cranton (ed), Transformative Learning in Action: Insights from Practice, New Directions for Adult and Continuing Education, no 74, San Francisco: Jossey – Bass, 1997.
 - Fairclough Norman, Critical Discourse Analysis, Εκδ. Longman
 - Fairclough Norman, Language and Power, 1989.
 - Paulo Freire, Η αγωγή του καταπιεζόμενου, Αθήνα, 1972
 - Fairclough N. (ed.) 1992. Critical Language Awareness. London: Longman.
 - Fairclough N. 1995. Critical Discourse analysis: The Critical Study of Language. London: Longman.
 - Luke, A. 2000. Critical Literacy in Australia. Journal of Adolescent and adult Literacy 43, 1 – 19.
 - Ντίνας Κ. & Γώτη, Ε. (2016). Κριτικός Γραμματισμός στη σχολική πράξη. Αθήνα: Gutenberg.
 - Τεντολούρης, Φ. & Χατζησαββίδης, Σ. (2014) Διδασκαλία της Γλώσσας. Ιστορία, Επιστημολογία, Αναστοχαστικότητα. Αθήνα: Νεφέλη.
 - Τσάντας, Ν., Μωυσιάδης, Χ., Μπαγιάτης, Ν., και Χατζηπαντελής, Θ., (1999): Ανάλυση δεδομένων με τη βοήθεια στατιστικών πακέτων, Εκδόσεις ΖΗΤΗ Θεσσαλονίκη.
 - Καραγεώργος, Δ. (2002). Μεθοδολογία έρευνας στις επιστήμες της αγωγής: Μια Διδακτική Προσέγγιση. Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλα.

- The appeal (s) of character education in threatening times: Caring and critical democratic responses, Sue Wilton, *Comparative education* 44 (3), 305-316, 2008
- From zero tolerance to student success in Ontario, Canada, Sue Wilton, *educational policy* 27 (3), 467-498, 2013
- *Novel Education: Psychoanalytic studies of learning and not learning* Deborah B. Britzman, Peter Lang, 2006
- *Innovation and challenges in Applied Linguistics from the global South*, Alistair Pennycook, London 2009
- *Disinventing and reconstructing languages*, *Multilingual matters*, 2007, S. Makony & A. Pennycook
- *Applied Linguistics*, Volume 31, issue 1, February 2010 – pages 159-163, Stephen May
- *Speculations on qualities of difficult knowledge in teaching & learning: An experiment in psychoanalytic research*, AlicePitt & Deborah Blitzman, *Quantitive studies in education*, 16 (6), 755-776,2003
- *Character Education, new media and political spectacle*, Sue Winton,*Journal of educational policy* 25 (3),349-367,2010
- *International journal of quantitive Studies in education*, Routiege τόμος 26,τεύχος 2, σελίδες 158-177
- Sarah J. Shin, 2019. *Critical Language Awareness in Adult Education: A case study of Language and Power in a Community - Based Program.*
- Sarah J. Shin, 2017. *Critical Language Awareness in Adult ESL Classrooms: A case study of Teacher Practices.*
- Sarah J. Shin, 2016. *Critical Language Awareness in Adult Literacy Education: A case study of a Community - Based Program.*
- Anzaldua, G., 1987. *Borderlands/La Frontera: The New Mestiza*. San Francisco: Spinsters/Aunt Lute Books.
- Anzaldua, G., 1999, 2nd ed. *Borderlands/La Frontera: The New Mestiza*. San Francisco: Spinsters/Aunt Lute Books.
- Jarvis, P. 1990. *International Dictionary of Adult and Continuing Education*. London: Routledge.

- Jarvis, P., 1992. Paradoxes of Learning: On Becoming an Individual in Society. San Francisco: Jossey – Bass.
- Jarvis, P., 1995. Adult and Continuing Education: Theory and Practice. (2nd Ed.), London: Routledge.
- Karalis, Th., and Vergidis, D., 2004. Lifelong education in Greece: recent developments and current trends. International Journal of Lifelong Education, 23 (2), 179-189.

«Ερωτηματολόγιο για την κριτική γλωσσική επίγνωση ενηλίκων με τη συμβολή συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών»

Το παρόν ερωτηματολόγιο εντάσσεται στο πλαίσιο της εκπόνησης διπλωματικής εργασίας με θέμα: «Την κριτική γλωσσική επίγνωση ενηλίκων με τη συμβολή συμμετοχικών εκπαιδευτικών». Απευθύνεται σε ενήλικες μαθητές του ΕΠΑΛ. Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθούν οι απόψεις των ενηλίκων μαθητών του ΕΠΑΛ για την κριτική γλωσσική επίγνωσή τους με τη συμβολή συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών. Ο όρος συμμετοχικές τεχνικές αφορά στις τεχνικές που προωθούν την ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία και ενισχύουν την βιωματική μάθηση.

Η συμμετοχή σας στην έρευνα θεωρείται πολύ σημαντική προκειμένου να συμβάλλετε στην διερεύνηση του ζητήματος καταθέτοντας τις απόψεις σας, οι οποίες απορρέουν από την εμπειρία σας. Ο χρόνος συμπλήρωσης δεν υπερβαίνει τα 10 λεπτά. Οι απαντήσεις θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για το σκοπό της έρευνας. Θα διασφαλιστεί η εμπιστευτικότητα και η ανωνυμία σας.

Όποιος/α επιθυμεί να ενημερωθεί για τα αποτελέσματα της έρευνας μπορεί να στείλει ηλεκτρονικό μήνυμα στο

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συμμετοχή και την συνεργασία σας.

Με εκτίμηση

ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο

Άντρας	
Γυναίκα	

2. Ηλικία

--

3. Οικογενειακή κατάσταση

Άγαμος/η	
Έγγαμος/η	
Διαζευγμένος/η	
Χήρος/α	

4. Τάξη φοίτησης

Α' Λυκείου	
Β' Λυκείου	
Γ' Λυκείου	

5. Εργάζεστε;

Ναι	
Όχι	

6. Αν ναι, ποιος είναι ο τομέας εργασίας σας;

Ιδιωτικός τομέας	
Δημόσιος τομέας	
Ελεύθερος επαγγελματίας	
Αυτοαπασχολούμενος	

Άλλο: Παρακαλώ σημειώστε:.....

7. Αν εργάζεστε, πόσα είναι τα έτη προϋπηρεσίας σας;

8. Ποιες από τις παρακάτω συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές γνωρίζετε;
(μπορείτε να σημειώσετε περισσότερες από μία ερωτήσεις)

Καταιγισμός ιδεών	☐	Ερωτήσεις – απαντήσεις	☐
Πρακτική άσκηση	☐	Χαρτογράφηση εννοιών	☐
Μελέτη περίπτωσης	☐	Ομάδες εργασίας	☐
Παιχνίδι ρόλων	☐	Debate-Διαλογική αντιπαράθεση	☐
Προσομοίωση	☐	Επίδειξη	☐
Χιονοστιβάδα	☐	World café	☐
Συζήτηση	☐	Καμία	☐

9. Ποιες από τις παρακάτω συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές σας βοηθούν να κατανοήσετε καλύτερα διάφορα κείμενα (πχ άρθρα, λογοτεχνικά κείμενα κ.ά.) (Μπορείτε να σημειώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

Καταιγισμός ιδεών	☐	Ερωτήσεις – απαντήσεις	☐
Πρακτική άσκηση	☐	Χαρτογράφηση εννοιών	☐
Μελέτη περίπτωσης	☐	Ομάδες εργασίας	☐
	☐		☐

Παιχνίδι ρόλων		Debate-Διαλογική αντιπαράθεση	
Προσομοίωση	☐	Επίδειξη	☐
Χιονοστιβάδα	☐	World café	☐
Συζήτηση	☐	Καμία	☐

10. Με βάση την εμπειρία σας από το σχολείο στο οποίο φοιτάτε να σημειώσετε τον βαθμό συμφωνία σας για κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις. (Σημειώστε για κάθε μία πρόταση τον βαθμό συμφωνία σας σημειώνοντας στο αντίστοιχο κουτάκι)

Ερωτήσεις	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Όταν οι καθηγητές μου χρησιμοποιούν συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές, οι μαθητές τείνουν να αποφεύγουν να συμμετέχουν					
Η χρήση των συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές είναι μια πολύτιμη διδακτική προσέγγιση					
Με τις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και μας βοηθά να αποκτήσουμε βαθύτερη κατανόηση των κειμένων					
Οι καθηγητές μου εφαρμόζουν επιτυχώς τις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές					
Η συμμετοχή σε συμμετοχικές δραστηριότητες ενισχύει τις κοινωνικές δεξιότητες μας					

Οι συμμαθητές μου είναι απρόθυμοι να εμπλακούν στις συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές					
Η χρήση των συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών είναι ακατάλληλη για το αντικείμενο που διδάσκομαι					
Η χρήση των συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών προάγει θετικές στάσεις των μαθητών απέναντι στη μάθηση					
Οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση κάθε είδους κειμένων (πχ άρθρων, λογοτεχνικών κειμένων, επιστημονικών δοκιμίων κα)					

Σας ευχαριστώ που συμπληρώσατε το ερωτηματολόγιο